

การทอผ้าไหมลายขิดะศิลป์หัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน
“LAI KHID” SILK WEAVING: NORTH-EAST HANDICRAFT

โดย

คณะนักวิจัย

นายสุนิติต	สุจิตานนท์
นางเกศินี	นิสสัยเจริญ
นางมยุรี	จินตรักษ์
นางสาวกอบกุล	มั่งมีศรี
นายบุญส่ง	ทองเชื่อม

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2535
12 สิงหาคม 2538

ISBN. 974-674-931-5

“งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น
คืองานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและจิตใจ
ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุ องค์กรประกอบที่ขาดไม่ได้ของ
ความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่
จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้
สืบไป...”

พระบรมราโชวาท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	ค
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	ง
เนื้อเรื่อง	1
ภาคผนวก	17
• - ตัวอย่างลวดลายผ้า	
- ตัวอย่างลวดลายผ้าที่ได้รับรางวัล	
- แผนที่จังหวัดอุดรธานี	
- แผนที่อำเภอหนองวัวซอ	
- ภาพจังหวัดอุดรธานีและหมู่บ้าน	
- ผลงานของกลุ่มทอผ้า	
- เอกสารของกลุ่มทอผ้า	
บรรณานุกรม	71
คณะนักวิจัย	73

คำนำ

ในส่วนตัวของข้าพเจ้าฯ ต้องขอเรียนให้ทราบว่า แม้จะได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยเพียงเล็กน้อย ประเภท ๖ ได้แก่ 3 หมื่น แต่ทำ 3 แสน (บาท) จนมีหลายท่านกล่าวว่า "แต่คำนี้มันรดก็หมดแล้ว" และแถมยังใช้เวลาในการทำงานมากกว่าที่กำหนดไว้ 1 ปี เป็น 3 ปี แต่เนื่องด้วยความจริงจังของข้าพเจ้าฯ ที่ไม่เพียงแต่ให้เป็นแค่เพียงงานวิจัยเชิงวิชาการเสร็จแล้วก็เก็บเข้าสู่เท่านั้น แต่ความต้องการที่จะช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริม และสืบสานมรดกของไทย ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายและพัฒนา เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่ม มีอาชีพเสริม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย งานวิจัยฯ นี้จึงมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา (R and D) ซึ่งเกือบจะเรียกได้ว่ามีรูปแบบการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม (PARTICIPATORY TECHNOLOGY DEVELOPMENT = PTD) จึงมีเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ที่เพียงนิดเดียว แต่มีภาพลวดลาย และอื่นๆ เสียมากกว่าครึ่งเล่ม ดังจะเห็นได้จากผลงานของกลุ่มทอผ้าที่คณะผู้วิจัยพยายามเข้าไปจัดการส่งเสริม และพัฒนาการผลิตให้ดีขึ้น ทั้งคุณภาพ และปริมาณ จนกระทั่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค และตลาดทุกระดับ (MULTI-LEVEL MARKETING) แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่กลุ่มทอผ้าฯ ได้รับพระราชทานรางวัลต่างๆ หลายรางวัล และหลายครั้งจาก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า การที่โครงการวิจัยนี้ใช้เวลา และทุนจำนวนมากนั้นคุ้มค่าเพียงใดต่อค่ากล่าวมาแล้วข้างต้น

ผลจากการนี้จึงนับได้ว่าความสำเร็จนั้นเริ่มต้นจากการที่ ผศ.ดร.อนุกุล จินตรัถย์ คือบุคคลท่านแรกที่มีส่วนสนับสนุนให้ข้าพเจ้าก้าวเข้ามาสู่อาชีพข้าราชการ ในสถาบันระดับอุดมศึกษา คือมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อมาก็มีนักวิชาการ/นักวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้ช่วยกันกล่อมเกลาคือข้าพเจ้าเข้ามาสู่แวดวงของการวิจัย โดยเฉพาะการวิจัยเชิงคุณภาพ เสมือนเป็นลูกศิษย์ในและนอกสำนักฯ ที่กรุณาให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หลายท่าน คือ ผศ.ดร.พัทยา สายหู ผศ.ดร.สนิท สัมครการ รศ.ดร. ม.ร.ว.อดิน รัตพันธ์ รศ.ดร.ชยันต์ วรรณธะภูติ รศ.ดร.อุทัย ดุลยเกษม รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์ รศ.ดร.สุภางศ์ จันทวนิช รศ.ดร.อาพันธ์ กาญจนาคพันธุ์ รศ.ดร.เบญจมา ยอดคำเนิน-แอคติก รศ.ดร.พินพวัลย์ บุญมงคล รศ.ฉลาตชาย รมิดานนท์ รศ.ศรีศักดิ์ วัลลภภตม รศ.พุฒิ ทิมประเสริฐ รศ.ปราณี วงษ์เทศ รศ.บัณฑิต อ่อนคา และอาจารย์สุรียา สมุทรบุปด์

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้าสนใจศึกษาวิจัยด้านบทบาท หญิง - ชาย ศึกษา (Gender Studies) ก็เป็นผลพวงมาจากการได้รับความรู้ และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลายครั้งหลายหน ของบุคคลสามท่านที่อยู่เบื้องหลังที่ส่งเสริมบทบาทและสถานภาพของสตรีไทย อย่างเป็นรูปธรรมมาตลอด คือ ดร.สุธีรา ทอมสัน รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ และ รศ.วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ

นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังมี "กัลยาณมิตร ทางวิชาการ" สามท่านที่คอยกระตุ้นเตือนให้ข้าพเจ้ายังรักความเป็นนักวิชาการอยู่ตลอดเวลา ก็คือ รศ.ดร.ไชยวัฒน์ ภัทร รศ.ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์ และ รศ.นฤมิตร สอดสุข ซึ่งได้กรุณาส่งหนังสือ-วารสารฯ ที่เป็นผลงานของท่านให้ข้าพเจ้า เป็นนอภินันทนาการอยู่อย่างสม่ำเสมอตลอดมา

ดังนั้นข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน ดังที่ได้เอ่ยนามมาทั้งหมดข้างต้น เป็นการส่วนตัวมา ณ. ที่นี้ด้วย

สุนิสิต สุจิตานนท์

12 สิงหาคม 2538

กิติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง "ผ้าไหมลายচিত : ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน" นี้สำเร็จลงด้วยดี คณะผู้วิจัยฯ ก็ต้องขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้เงินทุน สนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้ และขอขอบคุณ คุณจรรุวรรณ พรหมวัง เจ้าหน้าที่ส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่คอยช่วยเหลือประสานงานให้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ หน่วยงานภาคราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดอุดรธานี ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เมืองและอำเภอหนองวัวซอ เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และภาคธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น บริษัท ห้างร้านจำหน่ายผ้าไหมต่าง ๆ ในตัวจังหวัดที่กรุณาแนะนำและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ขอขอบคุณชาวบ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูล รายละเอียด ตลอดจน เศษผ้าไหมลายচিত เพื่อนำมาเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของ แม่สุณา ศรีบุตรโคตร ประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายচিত และนางวารุณี ป็องจันทร์ ผู้เป็นลูกสาว ซึ่งเป็นผู้ "สานต่อ" การทอผ้าไหมลายচিতนี้ให้ยั่งยืนสืบต่อไป ดุจดั่งคำกลอน "ไหมแท้ที่แม่ทอ" ของคุณไพโรจน์ท์ ขาวงาม ที่ ผศ.จิราวุธ พลมณี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กรุณาสืบเสาะค้นหาประกอบ เพื่อให้เหมาะสมกับ "ปริบท" ของการวิจัยเรื่องนี้

ขอขอบคุณ อาจารย์จันทร์รา สุจิตานนท์ หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนนครขอนแก่น ที่ช่วยติดต่อประสานงาน การพิมพ์ พิสูจน์อักษร หารูปเล่ม และ ผศ.ดร.อนุกุลจินตริกษ์ ที่กรุณาช่วยแปลบทคัดย่อ

ที่สำคัญที่สุดก็คือ ต้องขอกราบขอบพระคุณ ศ.คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ.อยุธยา รศ.ม.ร.ว.หญิงสุพิชชา โสณฑกุล คุณจรรยา นาถสุภา รศ.ดร.จิราภรณ์ สถาปนาวรรธนะ และ รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่มีส่วนสร้างเสริมให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำวิจัยเรื่องนี้ขึ้นมาในช่วงที่เดินทางไปเยี่ยมลูกศิษย์ ในภาคอีสานครั้งนั้น เพราะถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว คณะผู้วิจัยฯ ก็จะเป็นเพียงผู้นำเที่ยวชมการทอผ้าไหมลายচিতที่ "ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป" อาจไม่เกิดความตระหนักที่จะอนุรักษ์และส่งเสริม การทอผ้าไหมลายচিতอันเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย ให้ดำรงอยู่สืบทอดตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน

คณะนักวิจัย

บทคัดย่อ

เรื่อง การทอผ้าไหมลายจิด : ศิลหัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน

การศึกษาเรื่อง การทอผ้าไหมลายจิด ณ หมู่บ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาพบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้เกิดการทอผ้าไหมลายจิด ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเชื้อสายไท-ลาว ส่วนปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในเวลาต่อมา เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2525 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า พระราชทานคำแนะนำในการออกแบบลวดลาย การใช้สี ตลอดจนทรงแนะนำให้ชาวบ้านทดลองนำเส้นใยไหมมาทอผ้าลายจิดแทนเส้นด้ายฝ้าย จึงทำให้ชาวบ้านสามารถพัฒนาลวดลาย การใช้สี และมีมือในการทอผ้าไหมลายจิดให้สวยงามเพื่อไว้ขายและส่งเข้าประกวด ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ เมื่อพระองค์เสด็จมาประทับ ณ ตำหนักแห่งนี้เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐและเอกชน เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน ฯลฯ จึงทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ และเกิดความสามัคคีร่วมที่จะต้องอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปหัตถกรรมนี้ไว้

อนึ่ง การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้ศึกษาถึงวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าไหมของท้องถิ่น ตลอดจนกรรมวิธีในการทอผ้าไหมลายจิด และได้รวบรวมลวดลายผ้าทอที่พบในหมู่บ้านนี้ นอกจากนี้ยังได้พบปัญหาและอุปสรรคของชาวบ้านที่ทำการทอผ้าไหมลายจิดเพื่อการค้าด้วย

Abstract

Research Title: Kid-Patterned silk Weaving - The Local Handicraft
of Isarn

This study of the khid-patterned silk weaving of the Nong Wuasaw Village, Nong Wuasaw Sub-district, Nong Wuasaw District, Udorn Thani Province, has been done out of the present research team's desire to promote and conserve this ancient handicraft. The results of the study showed that the basic factors that favor the khid-patterned silk weaving include geographical environment and skills that has been handed down from generation to generation among the people of the Tai-Lao origin. Beginning in June, B.E. 2525, the villagers received significant encouragement from Their Majesties the King and Queen of Thailand when they came to stay at the Phupan Palace in the Province of Sakol Nakorn for their annual visit. Her Majesty the Queen has rendered special interest to the khid-patterned silk which has been presented to her. She thereby recommended new patterns and the proper usage of dyes. She has also suggested that silk thread be used instead of cotton. Hence the villagers were able to develop new khid patterns, use of proper dyes and new weaving skills. The finished silk goods are both for sale and the annual prize competition when the royal couple came to reside at the royal palace.

In addition to the royal patronage, the villagers also receive support from both the provincial government and private sectors in the areas of sericulture demonstration and silk thread production. This support has encouraged the villagers to develop their trade further and has convinced them of the need to conserve and to promote such khid heritage.

Furthermore, in this study the research team had also studied the raw materials and tools which are being used in the weaving of the domestic khid silk. They had also studied steps in the khid silk weaving, collected khid patterns as were available in the village, and identified problems and obstacle as faced by the villagers who did the khid silk weaving for commercial purpose.

บทนำ

ผ้าทอลายจิด เป็นผ้าพื้นเมืองของภาคอีสาน บางส่วนของภาคเหนือและภาคกลางของไทย นับว่าเป็นศิลปพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพ ลักษณะ ลวดลาย และวิถีวนการของท้องถิ่นเดิมของไทยที่มีมาแต่โบราณ ชาวอีสานถือว่าในกระบวนการทอผ้าด้วยกันแล้ว การทอผ้าจิดต้องอาศัยความชำนาญ และมีชั้นเชิงด้านฝีมือสูงกว่าการทอผ้าอย่างอื่น ๆ เพราะทอยาก มีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนกว่าการทอผ้าธรรมดา เพราะต้องใช้เวลา ความอดทน และความละเอียดละออ มีกรรมวิธียุ่งยาก ทอได้ช้าไม่ทันใจ นอกจากนี้จะเป็นผู้มีความรักและสนใจที่จะสร้างสรรค์งานนี้เท่านั้น

การทอผ้าไหมลายจิดคือ การทอผ้าไหมที่ทอแบบ "เก็บจิด" หรือ "เก็บดอก" เหมือนผ้าที่มีการปักดอก การทอผ้าดอกนี้ชาวอีสานเรียกกันว่า "การทอผ้าเก็บจิด" ลวดลายของจิดแต่ละลายจะมีรูปแบบที่สวยงาม มีความมัน วาว นูน และมีเหลือบ มีชื่อเรียกคล้ายกัน หรืออาจแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องมาจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งทำให้รูปแบบและลวดลายของผ้าไหมลายจิดได้พัฒนาประยุกต์ไปจากเดิมจนเกิดลวดลายใหม่ๆ ขึ้น

ปัจจุบันเนื่องจากการผลิตผ้าไหมลายจิด มิใช่เป็นการผลิตเพื่อชุมชนอีกต่อไป หากแต่เป็นการผลิตเพื่อความต้องการของคนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม ซึ่งมีรสนิยมต่างกันออกไปปริมาณของความต้องการสูงขึ้น ก่อให้เกิดการแสวงหาเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้การผลิตทำได้ปริมาณมากขึ้น แต่ใช้เวลาน้อยลง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อ "คุณภาพ" ของความเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอย่างไม่ต้องสงสัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับการทอผ้าไหมลายจิดก็ตาม แต่การฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็มาจากบุคคลภายในชุมชนเองที่พยายามแสวงหาเทคนิควิธีการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของภายนอก เมื่อผนวกเข้ากับนโยบายการสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของรัฐ ซึ่งในบางแง่มุมได้ก่อให้เกิดความพหุมิติใจในศิลปหัตถกรรมของชุมชนนั้น ๆ จึงส่งผลให้ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมลายจิดมีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ ภายใต้งैอนไขของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

คนส่วนใหญ่เมื่อพูดถึงการทอผ้า "ไหม" ก็มักจะนึกถึง "ผ้าไหมมัดหมี่" และถ้าจะ พูดถึงลวดลายของผ้าก็มักจะนึกถึง "ผ้าฝ้ายลายจิด" เท่านั้น และคนส่วนใหญ่ก็จะคุ้นเคยกันดีกับชื่อผ้าและแหล่งผลิต เช่น ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้าไหมทอมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ้าลาย

น้ำไหล จังหวัดแพร่ และ/หรือผ้าตีนจก หาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

ตรงกันข้าม ในกรณีของ "ผ้าไหมลายจิด" กลับไม่ค่อยมีใครได้รู้จักเลยว่าเป็น "ผ้าไหมอะไร" และมี "แหล่งผลิตอยู่ที่ไหน" เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น การศึกษาวิจัยเรื่อง "การทอผ้าไหมลายจิด" บ้านหนองฮ้อ ตำบลหนองฮ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวในภาคอีสานที่มีศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมลายจิดจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาให้เป็นระบบ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะสูญหายไปทีสุด และยังเป็นแนวทางไว้ให้คนรุ่นหลังของไทยได้ทำการศึกษาค้นคว้าให้เป็นที่แพร่หลายยิ่งขึ้น และอาจนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อีกด้วย

ประเด็นคำถามที่น่าสนใจใคร่หาคำตอบเกี่ยวกับการทอผ้าไหมลายจิดเรื่องนี้ก็คือ

1. สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนี้ เอื้ออำนวยให้กับการทอผ้าไหมลายจิดอย่างไร
2. ใครเป็นผู้ริเริ่มและใครบ้างที่ทอ
3. ทำไมคนในท้องถิ่นนี้จึงนิยมทอผ้าไหมลายจิด
4. เขาทอเพื่อวัตถุประสงค์อะไร
5. ใช้วัตถุดิบ วัสดุและอุปกรณ์อะไรบ้างในการทอและเอามาจากไหน
6. มีกรรมวิธีในการทออย่างไร
7. ลวดลายและสีสันทในการทอดั้งเดิมเป็นอย่างไร มีการประยุกต์และพัฒนาอย่างไร
8. ใครเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากผ้านี้ และนำไปใช้ประโยชน์ในลักษณะรูปแบบใด
9. ปัญหาและอุปสรรคในการทอมืออะไรบ้าง ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อม อาทิเช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ระบบสังคม และวัฒนธรรม ฯลฯ ให้เข้าใจเจ้าของงานหัตถกรรมที่มีส่วนสร้างเสริมให้เกิดการทอผ้าไหมลายจิด
2. เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ของ การทอผ้าไหมลายจิดด้านต่างๆ คือขั้นตอน กระบวนการ วัตถุดิบ วัสดุและอุปกรณ์ รูปแบบกรรมวิธีการทอ ลวดลายและสีสันทของผ้าและพัฒนาการของการทอ
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแหล่งตลาดของการทอผ้าไหมลายจิด ในอันที่จะหาแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมพัฒนาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผ้าไหมลายจิดให้เป็นที่แพร่หลาย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) โดยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจ

สังเกตการณ์ แบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2. **กลุ่มประชากร** คือ ผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของร้านขายผ้าไหม โดยเฉพาะชาวบ้านที่ทำกิจกรรมการทอผ้าไหมลายจืด บ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

3. **เครื่องมือในการเก็บ-รวบรวมข้อมูล** คือตัวนักวิจัยเอง โดยมีวัสดุ - อุปกรณ์ช่วยในการเก็บข้อมูลคือ สมุดบันทึกงานภาคสนาม กล้องถ่ายรูปและเครื่องบันทึกเสียง

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ทำการวิเคราะห์เป็นหมวดหมู่/วิเคราะห์เนื้อหา ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่ศึกษา

5. **การเสนอผลข้อมูล** เสนอรายงานผลข้อมูลด้วยการพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) ประกอบด้วยแผนที่ตาราง แผนภูมิ และภาพถ่าย

ผลการวิจัย

(1) สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป

1) ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้การทอผ้าไหมลายจืด

1.1 **สภาพภูมิศาสตร์** บ้านหนองอ้อ ตั้งอยู่ในอำเภอหนองวัวซอ ซึ่งหุบเขาภูพานล้อมรอบค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ สภาพของหมู่บ้าน เพราะมีภูเขา ป่าไม้ น้ำตก หนองน้ำธรรมชาติ และฝนตกบ่อย ดินดี เหมาะแก่การปลูกหม่อน - เลี้ยงไหม มีหลายครัวเรือนที่ทำการปลูกหม่อน - เลี้ยงไหมบริเวณหัวไร่ ปลายนา และรอบ ๆ บริเวณบ้าน ถัดจากบ้านหนองอ้อ ลึกเข้าไปมีกลุ่มปลูกหม่อน - เลี้ยงไหม ที่มีชื่อคือบ้านหนองบัวเงิน ส่วนอำเภอที่ติดต่อกับอำเภอหนองวัวซอ ได้แก่ อำเภอหนองแสง อำเภอหนองบัวลำภู (ปัจจุบันได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัด) อำเภอโนนสัง ซึ่งเป็นท้องถิ่นที่มีการปลูกหม่อน - เลี้ยงไหมกันมาก ทำให้ได้วัตถุดิบที่จะนำมาใช้ ในการทอผ้าไหมได้อย่างดี

1.2 **ประวัติศาสตร์พันธุ์** ชาวบ้านหนองอ้อส่วนใหญ่เป็นคน "ไทย-ลาว" ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของภาคอีสาน และทราบกันดีว่าเป็นชนชาติที่มีชื่อเสียงและความสามารถในการทอผ้าเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์แต่ดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว บ้านหนองอ้อประกอบด้วยบ้านประมาณ 197 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 1,140 คน ชาย 580 คน และหญิง 560 คน ชาวบ้านดั้งเดิม

เล่าว่าพวกเขาอพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง แล้วจึงเคลื่อนย้ายมาอยู่ที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย แล้วมาตั้งหลักแหล่งถาวรที่บ้านหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ต่อมา มีผู้คนอพยพมาจาก จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และอุบลราชธานี มาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้ด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า ประชากรที่อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านหนองอ้อนี้ มักจะมาจากจังหวัดที่มีพื้นฐานในการทอผ้า โดยเฉพาะการทอผ้า "ลายจิด" อยู่ก่อนแล้ว

2) ปัจจัยปัจจุบันที่ทำให้เกิดการทอผ้าไหมลายจิด

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านหนองอ้อและบริเวณใกล้เคียงเกิดการทอผ้าไหมลายจิดได้แก่ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จไปนมัสการหลวงปู่ขาว อนาลโย ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี บนเทือกเขาภูพาน พระองค์ได้ทรงพบเห็นชาวบ้านที่มาเฝ้ารับเสด็จ สวมใส่เสื้อผ้าพื้นเมืองที่ทอด้วยฝ้ายลายจิด และไหมมัดหมี่ และทรงเห็นว่าชาวบ้านแถบนี้มีทักษะในการทอผ้าฝ้ายลายจิด และไหมมัดหมี่ดีอยู่ก่อนแล้ว ถ้าจะเปลี่ยนวัตถุดิบจาก "ฝ้าย" มาเป็น "ไหม" และเอาลวดลาย "ลายจิด" มาใช้แทนมัดหมี่คงไม่ยากนัก จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการศิลปาชีพพิเศษทางด้านการทอผ้าพื้นเมืองที่บ้านน้อย ถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู และอำเภอหนองวัวซอ โดยเสด็จพระราชดำเนิรมาทรงให้คำแนะนำด้านลวดลายผ้า วิธีการทอ และทรงรับซื้อผ้าจากชาวบ้านสำหรับชาวบ้านหนองอ้อนั้น ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์ท่านพระราชทานลวดลายบางลวดลายให้ชาวบ้านนำมาเป็นแบบอย่างในการทอผ้าไหมลายจิด ชาวบ้านจึงเรียกลายจิดที่ได้พระราชทานกันติดปากกว่า "จิดลายสมเด็จพระเจ้า" นับตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านหนองอ้อ ก็ทอผ้าไหมลายจิดกันอย่าง เป็นสำเป็นสัน

3) ปัจจัยเกื้อหนุนให้การทอผ้าไหมลายจิดยังคงอยู่และพัฒนา มีดังนี้

3.1 การเสด็จแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร

ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ เสด็จแปรพระราชฐานฯ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ดังกล่าวมาแล้ว จะมีข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน พ่อค้า ประชาชน ตลอดจนชาวบ้านในท้องถิ่น

ภาคอีสาน พวกกันเข้าเฝ้ารับเสด็จและถวายความจงรักภักดีเป็นจำนวนมาก

ในการนี้สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวบ้านทอผ้าพื้นเมืองต่าง ๆ ขึ้นไปประกวด ณ พระตำหนักฯ ทรงพระราชทานรางวัลให้แก่ผู้ชนะการประกวด และยังทรงรับซื้อผ้าต่าง ๆ ของชาวบ้านด้วย ชาวบ้านหนองฮ้อหลายคนก็ชนะการประกวดได้เข้าเฝ้า และได้รับพระราชทานรางวัลจากการทอผ้าลายจืดอยู่เสมอ นอกจากนี้ผ้าไหมลายจืดที่ไม่ชนะการประกวดก็ยังสามารถขายให้กับข้าราชการและคนอื่น ๆ อีกด้วย จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านหนองฮ้อยังคงทอผ้าลายจืดอยู่จนทุกวันนี้

3.2 การส่งเสริมและสนับสนุนจากจังหวัดอุดรธานี

จังหวัดอุดรธานีได้เล็งเห็นคุณค่าในความงดงามของผ้าไหมลายจืด จึงทำเป็นคำขวัญและเป็นนโยบายที่สำคัญของจังหวัดว่า "อุดรธานี... อารยธรรม 5,000 ปี ธานีผ้าลายจืด..." ส่วนราชการ ห้างร้าน และประชาชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประมาณปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี จังหวัดได้จัดให้มีงานประจำปี และงานกาชาด คือ "งานทุ่งศรีเมือง" ในงานนี้ได้เชิญชวนให้ชาวบ้านทอผ้าไหมลายจืดเข้ามาประกวด และออกจำหน่ายด้วย ซึ่งบ้านหนองฮ้อและใกล้เคียงก็ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดอยู่เนืองๆ นอกจากนี้ได้แก่ จังหวัดยังมีนโยบายส่งเสริมการทอผ้าไหมในบริเวณอำเภอต่าง ๆ ทางใต้ของจังหวัดอุดรธานี อำเภอหนองวัวซอ อำเภอหนองบัวลำภู อำเภอหนองแสง และ อำเภอโนนสัง กับการส่งเสริมการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองในอำเภอต่าง ๆ ทางทิศเหนือของจังหวัดอุดรธานี

3.3 ข้าราชการและเอกชนช่วยส่งเสริม

หน่วยงานของทางราชการหลายแห่งเข้าไปช่วยส่งเสริมในกระบวนการผลิตผ้าไหมลายจืดด้วย คือพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อุตสาหกรรมจังหวัด เกษตรตำบล ศูนย์อุตสาหกรรมเขต กองอุตสาหกรรมในครัวเรือน และสถาบันการศึกษา ฯลฯ การส่งเสริมดังกล่าว เช่น การฝึกอบรมการปลูกหม่อน - เลี้ยงไหม การย้อมสีเส้นไหม เทคนิคการทอ การประยุกต์ลวดลาย การตลาด การหาแหล่งเงินทุน การขาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พาไปดูงานตามที่ต่าง ๆ และบางหน่วยงานยังช่วยนำไปขายให้ด้วย ตลอดจมีข้าราชการบางคนบางแห่ง ยังช่วยเป็น "คนกลาง" ระหว่างชาวบ้านผู้ผลิต และผู้บริโภคนอกชุมชนต่างถิ่นให้ด้วย นอกจากนี้ร้านค้าในตัวจังหวัดอุดรธานีกว่า 5 - 6 แห่ง ก็ยังรับซื้อเพื่อนำไปขายอีกทอดหนึ่ง ทำให้ชาวบ้านมีรายได้และหันมานิยมประกอบอาชีพนี้มากขึ้น

3.4 เทคโนโลยีการผลิตเส้นไหมและสีของภาคเอกชน

การที่จังหวัดอุดรธานีมีโรงงานอุตสาหกรรมสาวเส้นไหมใหญ่ๆ 2 แห่งและโรงงานเล็ก ๆ อีก 3-4 แห่ง ตลอดจนวนขายสีย้อมไหมที่ชาวบ้านสามารถที่จะซื้อวัตถุดิบได้สะดวก และรวดเร็ว ไม่ต้องเปลืองค่าสีหุ้ยมาก แม้ว่าเส้นไหมจะมีราคาสูง แต่ก็เพียงพอและทันต่อความต้องการใช้ของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านยังสามารถทอผ้าไหมลายชนิดต่อไปได้เรื่อย ๆ นอกจากนี้ถ้าวัตถุดิบดังกล่าวที่จังหวัดอุดรธานี ขาดตลาดก็สามารถไปซื้อได้ที่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ติดกัน

3.5 กำลังใจอันมาจากการเยี่ยมชมของหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ

การที่มีหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ รวมทั้งนักศึกษานอก จากจะเดินทางเข้าไปซื้อเป็นรายย่อยถึงครัวเรือนของชาวบ้านผู้ทอแล้ว การไปเยี่ยมชมอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึงปัจจุบัน ก็นับได้ว่าเป็นกำลังใจอันสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวอยู่เสมอ และเห็นคุณค่าในการที่ต้องทอผ้าไหมลายชนิดต่อไป ผู้ที่เดินทางเข้าไปเยี่ยมชมการทอผ้าไหมลายชนิดบ้านหนองอ้อมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีทั้งคนจากกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทุกสาขาอาชีพ บุคคลชั้นสูงด้วย

3.6 สำนึกร่วมของคนในชุมชน

ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้คนในชุมชนบ้านหนองอ้อยังคงทอผ้าไหมลายชนิดอยู่ที่สำคัญน่าจะเป็นเพราะ "สำนึกร่วม" ของคนในชุมชนด้วยกันเอง เพราะถ้าไม่เกิดแรงบันดาลใจโดยชาวบ้านผู้ทอเองแล้วย่อมจะเป็นการยากที่จะผลิตผลงานหัตถศิลป์ที่งดงามนี้ขึ้นมาได้ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านผู้ทอ หรือที่ไม่ได้ทอผ้าไหมลายชนิด และข้าราชการในท้องที่ต่างก็มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันที่พยายามรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนนี้ไว้ ในด้านของชื่อเสียงและคุณภาพของผ้าไหมลายชนิดโดยเฉพาะชาวบ้านผู้ทอบางครั้งเรือน รัก - ชอบ และภาคภูมิใจในฝีมือของตนเอง ที่ยังคงครองความละเอียดอ่อน ความอดทน และพอใจในศิลปหัตถกรรมการทอผ้าไหมลายชนิดของตนเอง อันเป็นแรงบันดาลใจให้กระทำต่อไปจนกลายเป็นอาชีพหลักและเป็นแบบอย่างให้แก่หมู่บ้าน ชุมชนอื่น ๆ และกาลเวลาก็ได้พิสูจน์แล้วว่า ผ้าไหมลายชนิดที่มีคุณภาพดี และสวยที่สุดต้องเป็นผ้าไหมลายชนิดที่ทอมาจากบ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

(2) สภาพการทอผ้าพื้นเมืองและคันกำเนิด "ผ้าไหมลายจิด"

ก่อนที่ชาวบ้านหนองอ้อ จะเริ่มทอผ้าไหมลายจิดกันนั้น ในชุมชนแห่งนี้มีการทอผ้าพื้นเมืองชนิดอื่นๆ กันแทบทุกครัวเรือนและค่อนข้างจะมีฝีมือดีเป็นพื้นฐานเดิมอยู่ก่อนแล้วด้วย เช่น ทอผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม กระจง ปลอกหมอน เสื้อ ที่นอน ผ้าตัดสบง ทอเชิงผ้าถุง ผ้าสี่ตะกอ มัดหมี่ฝ้าย ฝ้ายลายจิด ซึ่งส่วนมากมักจะ เป็นผ้าฝ้าย ลวดลายก็เป็น "ลายจิด" เกือบทั้งหมด ส่วนผ้าไหมก็มีเพียงการทอผ้าไหมพื้นเรียบ และไหมมัดหมี่เท่านั้น

ในปัจจุบันเนื่องจากสภาพทางสังคม วัฒนธรรม และระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ในชุมชนบ้านหนองอ้อ เลิกการทอผ้าไปหลายครัวเรือน จะมีเหลือทอผ้ากันประมาณ 10 % ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด แต่ละครัวเรือนก็มีที่สำหรับทอผ้าอยู่ได้ถนัดบ้านครัวเรือนละ 1-2 ไร่ นับครัว ๆ ทั้งชุมชนมีอยู่ประมาณ 30 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นที่มือหรือที่พื้นเมือง

สำหรับการทอผ้าไหม "ไหมลายจิด" นั้นชาวบ้านผู้ทอเป็นคนแรกคือนางสุณา ศรีบุตรโคตร เป็นชาวบ้านผู้ที่อยู่พยอมจาก อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และเป็นครอบครัวแรกที่เข้ามาบุกเบิกก่อสร้างสร้างบ้านหนองอ้อนี้ โดยแม่สุณาเล่าให้ฟังว่าแต่ก่อนกลุ่มสตรีของแม่สุณา เป็นกลุ่มทอผ้าฝ้าย ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 เมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มาวัดถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ในครั้งนั้น กลุ่มสตรีได้ถวายฯ ผ้าไหมมัดหมี่และผ้าจิดฝ้าย พระองค์ท่านตรัสชมว่างดงามมาก และตรัสถามว่าจะใช้ไหมทอเป็นลวดลายจิดได้หรือไม่ ให้ลองทอ และทรงพระกรุณาพระราชทานเส้นไหม และลายจิดให้กลุ่มสตรีของแม่สุนามาทอเป็นรายแรก แม่สุณา ก็ได้ทอผ้าไหมลายจิดขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นครั้งแรก "ผ้าไหมลายจิด" ลายแรกนั้น ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า "ลายสมเด็จพระเจ้า" เนื่องด้วยเพราะสมเด็จพระราชทานให้ การทอผ้าไหมลายจิด ของชาวบ้านหนองอ้อ จึงเริ่มมีขึ้นนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาการทอผ้าไหมลายจิดก็ได้รับความนิยมจากชาวบ้านมากขึ้น และได้ขยายออกไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ใกล้เคียงกันด้วย อาทิเช่น บ้านศรีชมชื่น บ้านโนนหวาย บางครัวเรือนหันมาทอแต่ผ้าไหมลายจิดเพียงอย่างเดียว บางครัวเรือนก็ทอเป็นอาชีพเสริม โดยมีหน่วยงานแรกของทางราชการเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนคือ พัฒนาชุมชน

ในปัจจุบันชาวบ้านได้แยกกลุ่มทอผ้าไหมลายจิดออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทอผ้าไหมลายจิดบ้านหนองอ้อ และบ้านโนนหวาย มีแม่สุณาเป็นประธานกลุ่ม กับกลุ่มทอผ้าไหมลายจิด บ้านศรีชมชื่น ซึ่งเคยเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมลายจิด บ้านหนองอ้อมาก่อน แต่มาแยกกลุ่มย่อยออกไปเพื่อความ

คล้องตัวเพราะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มนี้ก็ยังคงขึ้นกับกลุ่มบ้านหนองอ้อ โดยมีสมาชิกเป็นสตรีทั้งหมดอายุตั้งแต่ 14 - 64 ปี จำนวนประมาณ 35 คน ใน 15 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนจะมีที่ทอผ้า 1 - 2 ที่

(3) เหตุผลในการทอผ้าไหมลายจิด

สาเหตุที่ชาวบ้านชอบหรือนิยมทอผ้าไหมลายจิดกันนั้นนอกจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเอื้ออำนวย และการที่มีคนนอกชุมชนมาสั่งให้ทอกันอยู่เนื่อง ๆ แล้วยังมีสาเหตุมาจากการทอผ้าไหมลายจิดนั้นได้เงินมากกว่าทอผ้าประเภทอื่นขาย เพราะผ้าฝ้ายลายจิดได้กำไรน้อย ส่วนผ้าไหมมัดหมี่ก็คงจะสู้กับทาง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ไม่ได้ และทั้ง 2 อย่างก็มีคนทอกันมากแล้วจะแย่งตลาดกันเอง โดยเฉพาะผ้าไหมลายจิดนั้นไม่มีที่อื่นทอมาขายแข่ง และนอกจากนี้ยังมีจักรที่จะทอด้วย แต่เหตุผลเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะมีหลายครัวเรือนที่ไม่เพียงแต่ทอผ้าไหมลายจิดเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น แต่หันมาทอเป็นอาชีพหลักของครอบครัวเลยทีเดียว

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการทอผ้าแต่ดั้งเดิมในอดีต เพื่อไว้ใช้สอยและตอบสนองความต้องการทางจิตใจ อารมณ์ ตลอดจนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หลังการเก็บเกี่ยวนั้น ปัจจุบันไม่ใช้เสียแล้ว แต่เป็นการทอผ้าไหมลายจิดเพื่อขายตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เสียมากกว่า

(4) วัสดุ วัสดุ อุปกรณ์ และ เครื่องมือในการทอผ้าไหมลายจิด

1) วัสดุดิบ วัสดุดิบที่ใช้ในการทอ ได้แก่ เส้นใยไหมพื้นเมือง หรือไหมพันธุ์ สีเคมี หรือสีวิทยาศาสตร์ และน้ำ

2) อุปกรณ์ในการย้อมสีไหม ได้แก่ หม้อพอกไหม หม้อย้อมสี ไม้พาย เครื่องชั่ง และเตา

3) เครื่องมือในการเตรียมเส้นไหม คือ หลอด ฝีม ใน หลา อัก กระสวย เล็ง ไม้สอด และตะกอลายจิด

4) วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการทอ ได้แก่ กี่พื้นเมืองหรือกึ่งมือ ฝีม เขาตุก ไม้ ม้วนผ้า ไม้สำหรับนั่งเวลาทอ คานเหยียบ คานแขวน กระสวย หลอดไหมพุ่ง เล็ง ไม้ลาย ไม้เก็บจิด อักหลา ไม้ตีจิด ตะกอลาย และตัวอย่างลายจิดที่ต้องการจะเก็บลาย

วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือดังกล่าวนั้นหลายอย่างชาวบ้านจะทำเอง บางอย่างจะซื้อมาจากหมู่บ้านข้างเคียงหรือตลาดในตัวเมืองอุดรธานี เช่น เส้นไหมยีน โดยเฉพาะสีเคมีหรือสีสังเคราะห์ที่ชาวบ้านทำเองไม่ได้

(5) .กรรมวิธีการทอผ้าไหมลายจิด

วิธีทอผ้าเก็บจิด

วิธีทอผ้าเก็บจิด หรือเก็บดอก นี้ชาวพื้นเมือง เรียกว่า "การทอผ้าเก็บจิด" หมายถึงการทอผ้าไหมทางยีน จะเอาสีอะไรก็ได้ แล้วแต่ผู้ทอหรือผู้สั่งชอบ แต่ทางพุ่งจะเอาลวดลายอย่างใดหรือดอกจะเป็นสีอะไร ก็ต้องย้อมเส้นใยไหมให้ได้ดังที่ต้องการ ถ้าจิดหลายไม้ก็ต้องทอเขาหน้าพิมพ์ถึง 6 - 7 เขาก็มี ทอไปเก็บจิดไปตามลายตัวอย่างที่ต้องการ การทอผ้าจิดเก็บดอกเช่นนี้ ต้องมีไม้ค้ำอันหนึ่งกว้างประมาณ 4 นิ้ว ยาวขนาด 2 สอก เป็นไม้บาง ๆ และมีไม้เล็ก ๆ ขนาดก้านมะพร้าวเป็นไม้สอดตามไม้ขนาด 4 นิ้ว ยาวขนาด 2 สอก ไม้เล็ก ๆ นี้เอาไว้ใช้สำหรับเก็บจิดให้เป็นลายต่าง ๆ ในบางครั้งก็อาจใช้ไม้เก็บจิดนี้ 30 - 40 อันก็มี แล้วแต่ความยากง่ายของลาย ฉะนั้นถ้าหากว่าใช้ไม้เก็บจิดจำนวนมากจะทำให้ทอได้ช้ามาก เพราะต้องเก็บดอกทีละเส้น ๆ จนหมดตามลวดลายที่กำหนดไว้

การเก็บจิดมีอยู่ 3 วิธีคือ

- 1) ตัดไม้จิดโดยไม่มีการเก็บตะกอลอย (เรียงไปทางด้านหลัง)
- 2) เก็บจิดเป็นตะกอลอย (เรียงไปทางด้านหลัง)
- 3) เก็บตะกอลอย (ตะกอลอยยาว)

กระบวนการในการทอผ้าไหมลายจิดนี้นับว่าเป็นกรรมวิธีที่ยุ่งยาก ซับซ้อน และหลายขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมเส้นใยไหมสำหรับที่จะใช้ทอ การเตรียมไหมยีน การคำนวณเส้นไหมยีน วิธีการขึ้นไหมยีน วิธีการเรียงเส้นไหม การเก็บตะกอลอย การเตรียมเส้นไหมพุ่ง และเทคนิควิธีการทอลวดลายต่าง ๆ

(หมายเหตุ : รายละเอียดกระบวนการทอผ้าไหมลายจิดนั้น ไม่สามารถนำมาเสนอไว้ในเอกสารนี้ได้ ผู้สนใจจะหาอ่าน - ศึกษาได้จากหนังสือ 2 เล่ม ซึ่งเขียนไว้อย่างละเอียด และเป็นระบบ ทั้งกรรมวิธีการทอ และลวดลายต่าง ๆ หลายสิบลาย ซึ่งเน้นที่ผ้าฝ้าย แต่ใช้เทคนิคการทอแบบเดียวกันกับผ้าไหมได้จากหนังสือต่อไปนี้

1) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม **ผ้าทอลายจิด** ห้างหุ้นส่วนจำกัด เปรณบ็อกซ์ ม.ป.พ. และ

2) ทรงพันธ์ วรรณมาศ **ผ้าไทย : ลายอีสาน** โอเดียนสโตร์, 2534)

(6) ลวดลายและสีสันท

1. ลวดลายของผ้า

ผ้าทอลายจิดอีสาน ตามที่ได้ทอกันมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้อาจแบ่งกลุ่มแม่ลายผ้าทอลายจิดได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ จิดลายสัตว์ จิดลายพันธุ์ไม้ จิดลายสิ่งของเครื่องใช้ และจิดลายเบ็ดเตล็ด

ลักษณะที่ 2 แบ่งได้เป็น 5 ประเภทคือ ลายที่ได้มาจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง ลายที่ได้มาจากรูปแบบทางเรขาคณิต ลายที่ได้มาจากความรู้สึกแนวความคิดทางจินตนาการ ลายที่สร้างขึ้นมาเพื่อการตกแต่ง และลายที่ได้จากเทคนิคการทำขึ้นใหม่

ลักษณะที่ 3 แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ ลายเรขาคณิตเกิดจากโครงสร้างหลัก ซึ่งลวดลายเป็นรูปทรงเรขาคณิต ลายจากธรรมชาติและสิ่งของเครื่องใช้ โครงสร้างลายและแนวความคิดได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลายพัฒนาได้จากการนำลายจิดตั้งแต่ 2 ลายขึ้นไปมาประกอบกันเพื่อให้ลายดูวิจิตรหรูหราขึ้น หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าลายประยุกต์ และลายผสม คือ จิดลายแพรวา ได้แก่ลายที่ปรากฏอยู่บนผ้าแพรวา (ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์)

(หมายเหตุ : ในปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ.2535 จังหวัดอุดรธานี ได้ทอผ้าปาประวัติศาสตร์เพื่อเฉลิมฉลองการครบรอบตั้งเมือง 99 ปี ซึ่งเป็นผ้าทอมือพื้นเมืองที่ยาวที่สุดในโลก คือยาว 1,199 เมตร ประกอบด้วยลายจิดและลายมัดหมี่กว่า 600 ลาย ทั้งหมดเป็นผ้าฝ้าย)

สำหรับเฉพาะลวดลายผ้าไหมลายจิดที่ทอขึ้นโดยชาวบ้าน บ้านหนองอ้อ นี้มีที่มาดังนี้

1) สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้คือ จิดลายสมเด็จพระเจ้า จิดลายกำมภู จิดลายกาบขบา จิดลายดอกพิบูล และจิดลายร้อยปี

2) ลายที่ได้มาจากราชเลขานา ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จพระย่าฯ) คือ จิดลายกระดุมทอง

3) ลายที่ได้มาจากปู-ย่า ตา-ยาย และพ่อ-แม่สอนให้ เช่น จิตลายดอกแก้ว จิตลายแดงรัม จิตลายเครือ จิตลายเป็ย จิตลายปูทะเล ฯลฯ

4) ลายที่ได้มาจากหมอนจิตต่าง ๆ

5) ลายที่มีผู้นำมาให้จากนอกชุมชน เช่น ลายที่นำมาเป็นเชิงของผ้า ลายเทคนิคผสม

6) ลายที่ประยุกต์ พัฒนา คิดขึ้นมาเอง โดยแม่สุณา ได้นำลาย 2 ลายมาผสมกัน เช่น จิตลายกาบชบาประยุกต์ และจิตลายแมงมุมประยุกต์ เป็นต้น

นับตั้งแต่ที่ชาวบ้านหนองอ้อเริ่มทอผ้าไหมลายจิตในปีแรก คือ พ.ศ. 2525 ถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2536 ประมาณ 10 กว่าปีมาแล้ว เท่าที่สำรวจและสอบถามได้นั้น ปรากฏว่ามีการทอผ้าไหมลายจิตกันมาแล้ว ประมาณ 23 ลาย ดังนี้คือ

จิตลายสมเด็จเจ้า ลายกำมปู จิตลายดอกแก้ว จิตลายแมงมุม จิตลายกาบชบา จิตลายเป็ย จิตลายดอกพิกุล จิตลายแดงรัม จิตลายร้อยปี จิตลายเครือ จิตลายกระดุมทอง จิตลายดอกกรัก จิตลายปูทะเล จิตลายเฟื่องฟ้า จิตลายพุดซ้อน จิตลายนายก (หมายถึงนายกฯ พล.อ. เปรมฯ) จิตลายนายกผสม จิตลายดอกจันทร์ จิตลายกัญแจประยุกต์ จิตลายแมงมุมประยุกต์ จิตลายกาบชบาประยุกต์ และจิตลายคุณวรวงษ์พา ตลอดจนจิต-หมี่ (ลายจิตสลับกับลายมัดหมี่)

ลายจิตที่ทอง่าย ได้แก่ จิตลายนายกฯ จิตลายร้อยปี จิตลายดอกแก้ว ที่ทอง่ายที่สุด คือ จิตลายร้อยปี ลายจิตต่าง ๆ นี้มักทอง่าย เพราะไม่ใช้ไม้หลายไม้ ตะกอไม่ขัดกันสะดวกคนตีไม้ไม่หนักเอาขึ้นลงหมดเร็ว ทำให้ทอเร็ว ผู้ทอมักจะชอบทอลายจิตเหล่านี้

ส่วนลายจิตที่ทอยากมักจะมีหลายไม้ หนัก เอาขึ้นลงกว่าจะหมดก็ทำให้ไหมขึ้นขนเร็ว ทำให้ไม่สะดวกในการตีตะกอ ทอได้ช้า ทายาก เช่น จิตลายกระดุมทอง จิตลายสมเด็จเจ้า จิตแบบมีเชิง โดยเฉพาะจิตลายกาบชบาประยุกต์มีเชิง เพราะมีหลายรัง มีเชิงด้วยจะทำให้ช้า ตะกอขัดกันมาก ต้องทอไปด้วยดูไปด้วย กลัวจะผิด และเก็บยากต้องใช้เวลานาน คนทอมักไม่ค่อยอยากจะทำ ลายยิ่งรังมากเท่าไร ยิ่งทอยากเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีส่วนประกอบสำคัญ ๆ อีก คือ คนทอ 3 คนจะต้องเข้ากันได้ดี ทำแก่งไม่แก่งจะขึ้นอยู่กับตรงนี้ด้วย ซึ่งจะทำให้ลายนี้ยากหรือลายนี้ง่าย

2. สีเส้นของผ้า

ในช่วงแรก ๆ ของการทอ ชาวบ้านมักจะนิยมทอสีเดียว เป็นสีพื้น ๆ แบบเดิม ๆ ตามความคุ้นเคยกันมา มักเป็นสีที่เหมาะสมแก่คนสูงอายุ หรือสีที่แต่งด้วยยาก เช่น สีน้ำตาล สีดำ สีเขียว

สีน้ำเงิน สีแดง ฯลฯ ต่อมามีการใช้สีให้อ่อนลง เช่น สีครีม สีตะกั่ว สีโรโรส ฯลฯ และมีการพัฒนาเส้นระดับของสีที่อยู่ในเฉดใกล้เคียงกัน เช่น สีชมพูอมม่วง ฯลฯ และสีที่ต่างกันของเส้นไหมที่ย้อม แต่พอออกมาแล้วดูสีกลมกลืนกัน ทำให้ดอกดูคมชัดขึ้นหรือดูแปลกไป ส่วนใหญ่จะเป็นสีที่ดูกลมกลืนกันมากกว่าจะตัดกันจนเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ดี ทั้งลวดลายและสีเส้นที่ทอกันตั้งแต่เริ่มแรกถึงปัจจุบันนั้น ชาวบ้านก็มักจะยังคงลวดลาย ซึ่งเป็นลายชนิดหลัก ๆ ตามต้นแบบเดิม แม้ว่าจะมีการพัฒนา ประยุกต์ไปบ้างตามสมัยนิยมก็ตาม นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สำคัญ แม้แต่สีก็ยังคงนิยมสีแรกๆ ที่ทอคือ สีน้ำตาลๆ เช่นกัน

3. ประเภทของผ้า

ส่วนประเภทของผ้าไหมลายชนิดของบ้านหนองอ้อ เท่าที่เคยทอกันมามี 3 ประเภท คือ

1) ผ้าไหมลายชนิดพื้นสีเดียว คือ ในผ้าผืนเดียวกันนั้นจะมีเพียงลายเดียว และสีเดียวกันตลอดทั้งผืน

2) ผ้าไหมลายชนิดมีเชิง คือ ทอแบบประเภทที่ 1 แล้วมาเพิ่มเชิงผ้าในผืนเดียวกันด้วยการทอลวดลายอื่นเข้าไป ส่วนมากจะเป็นสีเดียวกัน

3) ผ้าไหมชนิด - หมี่ คือ การทอผ้าไหมลายชนิดผสมกับลายมัดหมี่ ทอสลับกันเป็นช่วง ๆ ในผ้าผืนเดียวกันนั้น สีของผ้ามักจะ เป็นสีเดียวกัน แต่เส้นระดับของสีเข้ม - อ่อน สลับกันไปเป็นช่วง ๆ บางที่มีสีอื่น ๆ สลับลงไปด้วย แต่มักอยู่ในเฉดที่ใกล้เคียงกัน

4. แรงงาน เวลา และสถานที่ในการทอ

การทอผ้าไหมลายชนิด ใช้แรงงานในการทอทีละ 3 คน ส่วนมากจะเป็นสมาชิกในครัวเรือนหรือลูกหลาน และจ่ายค่าตอบแทนให้ด้วย ตามปกติจะทอกันทุกเดือน และใช้เวลาในตอนกลางวัน นอกจากเร่งจริง ๆ จะทอในตอนกลางคืนด้วย ถ้าเป็นวันธรรมดา ก็ทอตั้งแต่เช้าจรดเย็น พอลูกหลานกลับจากโรงเรียนก็ทอถึงค่ำ โดยใช้เวลาในการทอประมาณ 8 ชั่วโมงต่อวัน หรือ 1 เมตรใช้เวลาประมาณ 3 วัน โดยปกติชาวบ้านมักจะทอครั้งละ 1 ผืน ๆ ละ 4 เมตรกว่า ๆ เพื่อให้เพียงพอต่อการตัดเสื้อผ้า 1 ชุด (เสื้อและผ้าถุง) ส่วนสถานที่ที่ทอมักจะใช้ใต้ถุนบ้านซึ่งครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะมีที่ประมาณ 1-2 ที่ ยิ่งใกล้วันเสด็จแปรพระราชฐาน ณ ภูพานราชธานีเวศน์ ของทั้งสองพระองค์ฯ ชาวบ้านจะทอกันจนเกือบไม่ได้หลับได้นอนกันเลยทีเดียว

(6) การซื้อ-ขายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายจิด

ประเภทของผู้ซื้อ ผู้บริโภคผ้าไหมลายจิดค่อนข้างอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากยังไม่รู้จัก ราคาค่อนข้างแพง และยังไม่ค่อยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เท่าที่ควร ซึ่งแบ่งออกเป็น

1. ร้านค้าในตัวจังหวัด ในเมืองอุดรธานีมีร้านค้าที่ขายผ้าไหมลายจิด โดยการรับซื้อจากชาวบ้าน บ้านหนองฮ้อ เพียง 3-4 ร้าน เพื่อนำมาขายให้กับลูกค้ารายย่อยอีกทอดหนึ่ง โดยจะรับซื้อครั้งละ 5-6 ผืน หรือประมาณ 12-20 เมตรต่อครั้ง เดือนหนึ่งประมาณ 4-5 ครั้ง บางที่ทางร้านก็จะสั่งให้ทอดตามลวดลายและสีสันทดลองจนปริมาณที่ลูกค้าสั่งมาอีกทอดหนึ่ง
2. ลูกค้ารายย่อยใน จังหวัดอุดรธานี และใกล้เคียงได้แก่ บรรดาข้าราชการสตรีในท้องถิ่น ซึ่งตัดเสื้อผ้าใส่เอง หรือเป็นของฝากให้ผู้อื่น ประมาณ 2 - 4 เมตรต่อครั้ง
3. ผู้ประกอบการรายย่อยประเภทเป็นพ่อค้าคนกลาง มาสั่งหรือซื้อเพื่อนำไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง โดยบวกกำไรตามสมควร ส่วนมากจะสั่งไม่มากนัก เพียง 2 - 3 ผืน
4. ลูกค้าจร เช่น นักทัศนาจร นักท่องเที่ยว บางคนที่เคยได้ยินชื่อเสียงมาก่อน หรือไปพบเข้าโดยบังเอิญ ซึ่งมักจะซื้อเพียง 1 ผืน ดัดไม้ดัดมือกลับไป

ประเภทของผ้า ประเภทของผ้าที่สั่งซื้อส่วนใหญ่ มักจะเป็นผ้าไหมลายจิดพื้นสีเดียว ผ้าไหมลายจิดมีเชิง และผ้าไหมจิด-หมี่

ราคา ราคาซื้อขายของผ้าไหมลายจิด อยู่ระหว่างเมตรละ 750-1,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฝีมือของผู้ทอ ตลอดจนความยากง่ายของลวดลายที่ทอ ส่วนสีสันทนเป็นเพียงส่วนเสริมมักไม่นำมาคิดรวมในการตั้งราคาและมักซื้อ-ขายเป็นผืนๆละ 4 เมตร ผืนหนึ่งตกประมาณ 2,800-3,200 บาท ผ้าไหมลายจิด-หมี่ราคาก็อาจจะถูกกว่าผ้าไหมลายจิดพื้นสีเดียว ที่แพงที่สุดคือผ้าไหมลายจิดแบบมีเชิง และ/หรือมีลวดลายประยุกต์

สี สีที่ผู้ซื้อนิยมกันมาก คือ สีน้ำตาล สีครีม สีตะกั่ว และสีจอร์ส แต่สีน้ำตาลเป็นสีที่สั่งซื้อมากที่สุด

ลวดลาย ลายนายกฯ เป็นลายที่นิยมสั่งซื้อกันมากที่สุด

วิธีการซื้อ-ขาย บางรายโทรศัพท์มาสั่งซื้อ สั่งทอ บางรายฝากเพื่อนฝูงญาติ-มิตรมาขอรายมาซื้อด้วยตนเองในหมู่บ้าน การจ่ายเงินบางรายก็จ่ายสดทั้งหมดเลย บางรายให้คำมัดจำเส้นไหมไว้ก่อน บางรายเอาผ้าไปก่อนแล้วมาจ่ายเงินทีหลัง บางรายส่งเงินมาทางธนาคาร โดยให้ผู้ทอส่งให้ทางพัสดุภัณฑ์ บางครั้งชาวบ้านจะนำไปส่งขายเองทีละมาก ๆ ที่ร้านค้าในตัวเมือง

โดยสรุปแล้วผู้ซื้อมักจะเป็นสุภาพสตรีกลุ่มชนชั้นสูง มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมหน้าที่ การงานค่อนข้างดี เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า คหบดี ส่วนใหญ่มักเป็นคนสูงอายุ และมักเป็น คนในจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียงกับคนในกรุงเทพฯ ผ้าไหมลายซิดที่ซื้อไปส่วนมากจะนำไปตัดเสื้อผ้าที่สวมใส่ในโอกาส วาระพิเศษต่าง ๆ โดยจะตัดเป็นเสื้อ-ผ้าถุง ผ้านุ่ง และเสื้อชุด พระราชทานฯ

(7) ปัญหาและอุปสรรคของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายซิด

ปัญหาและอุปสรรคของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายซิดนั้น แบ่งออกดังนี้คือ

1) ปัญหาและอุปสรรคของผู้ผลิต ชาวบ้านผู้ทอมีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการเงินทุนสูง แรงงานไร้ฝีมือ วัตถุดิบคือเส้นไหมยืนขาดตลาด และมีสีให้เลือกน้อย ใช้แรงงานและเวลาในการ ผลิตนาน กำไรน้อย ถูกโกงราคาวัตถุดิบ ถูกกดราคาขาย ทุนจมมากและนาน เทคนิควิธีการทอ ลวดลายและสีสันท่างกีด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการเช่นราคา และการบรรจุ - ส่งผลิตภัณฑ์ โดย เฉพาะปัญหาด้านการตลาด

2) ปัญหาและอุปสรรคของผู้บริโภค ผู้ซื้อผ้าไหมลายซิดไปใช้มักประสบกับปัญหาด้านราคาแพง การตัดเย็บยุ่งยาก ค่าตัดแพง การดูแลรักษายาก บางครั้งสีตก ไม่ได้สีและลายที่ต้องการ ที่สำคัญที่สุดคือราคาแพงมากเกินไป เมื่อต้องบวกราคากับค่าจ้างตัดด้วย

3) ปัญหาและอุปสรรคของพ่อค้าคนกลาง ได้แก่ แหล่งผลิตอยู่ไกลเปลืองค่าขนส่ง ได้กำไ รน้อย ไม่คุ้มทุน ต้นทุนสูงเกินไป ทุนจมมาก และนาน ลูกค้าน้อยรายขายออกยาก ลูกค้านบางคน ตาไม่ถึง ไม่เห็นคุณค่า ชอบต่อจนไม่อยากจะขาย คุณภาพของการทอลดลงถ้าสั่งปริมาณมาก ไม่ได้ ลวดลาย - สีสันท่างที่สั่งหรือซีกว่าปกติ เพราะชาวบ้านนำไปขายให้คนอื่นก่อน ที่สำคัญที่สุด คือ ค่อนข้างขายออกยากเพราะประโยชน์ใช้สอยหรือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ และผ้าฝ้าย ไม่ได้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน

(8) อภิปรายและ เสนอแนะ

การเสนอแนะนี้มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. เสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผ้าไหมลายซิด
2. เสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

3. เสนอแนะในการทาวิจัยครั้งต่อไป แต่ในที่นี้จะขอเสนอแนะเชิงอภิปราย ประกอบความคิดเห็นรวม ๆ กันไป กล่าวคือ

1) ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผ้าไหมลายจิด จากการที่ใช้ทอเพียงเพื่อตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า พัฒนามาเป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว ชนิด รูปแบบประเภทอื่น ๆ และนำมาทำเป็นสิ่งทอผสมตลอดจนแกะสิ่งทอด้วย

2) ควรพัฒนาการผลิตทั้งลวดลาย และสีสันทลอดจนเทคนิคให้มากกว่านี้ด้วยการประยุกต์ลวดลายและสีสันทอื่น ๆ ให้เกิดความแปลกใหม่เป็นที่ต้องตาต้องใจของผู้พบเห็นและผู้บริโภค

3) ถ้าถือว่า "ผ้า" หรือ "ผ้าทอมือ" เป็นมรดกร่วมของมนุษยชาติแล้ว ควรผสมผสานลวดลายและสีสันท เทคนิคการทอ ลักษณะรูปแบบองค์ประกอบอื่น ๆ เข้าร่วมด้วย ไม่ว่าจะ เป็นของท้องถิ่นอื่น ๆ ในประเทศไทย หรือของต่างประเทศก็ตาม เพื่อทำให้เกิดการผสมผสาน และหรือการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรม

4) "การอนุรักษ์และส่งเสริม" มิได้หมายความว่าถึงเพียงแต่อนุรักษ์เพียง เพื่อเก็บรักษาการทอผ้าไหมลายจิดแบบเดิม ๆ อย่างเก่าก่อนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา และการประยุกต์ไปในทางที่ดีขึ้นให้สอดคล้องกับแต่ละยุคสมัย แต่ละสถานที่ด้วย

5) เราต้องยอมรับความจริง เป็นสัจจธรรมในข้อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ดังนั้น "การทอผ้าไหมลายจิด" ก็ไม่สามารถหนีออกไปจากความจริงสมบูรณ์นี้ได้ การคงอยู่ของผ้าไหมลายจิด ก็คือการคงอยู่ของชาวบ้านผู้ทอด้วย ซึ่งความคงอยู่ดังกล่าวมีความจำเป็นที่จะต้องคงไว้ซึ่งผู้บริโภค หรือ "ตลาด" ด้วย

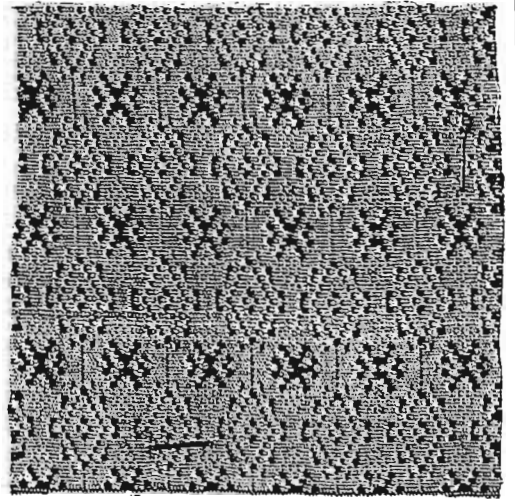
แต่ทั้งนี้ ข้อสำคัญกว่าอื่นใดทั้งหมดก็คือ ทาอย่างไรเราจึงจะสามารถคงไว้ซึ่งคุณลักษณะรูปแบบของ "ลายจิด" อันเป็นเอกลักษณ์ในการทอผ้าพื้นเมืองของชาวอีสานไว้ให้สืบเนื่องต่อไปในฐานะที่สังคม และวัฒนธรรมของชาวอีสานก็เป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนหนึ่งของระบบสังคมและวัฒนธรรมใหญ่ของไทย ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในยุคสมัย "โลกาภิวัตน์" นี้ได้

“ชาติไทยของเรามีความเจริญด้วยศีลธรรม จรรยา และศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนทุกสาขา ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นนิมิตหมายสำคัญอย่างเอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทยคนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่นคนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่า และพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถ และความฉลาดรอบคอบ เพื่อมิให้ต้องสูญหายหรือแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ ทุกคนจะต้องทราบแก่ใจโดยตระหนักว่า การศึกษาและรักษาวัฒนธรรมไทย แท้จริงก็คือการจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยของชาติไทยและคนไทยแต่ละคนไว้นั่นเอง”

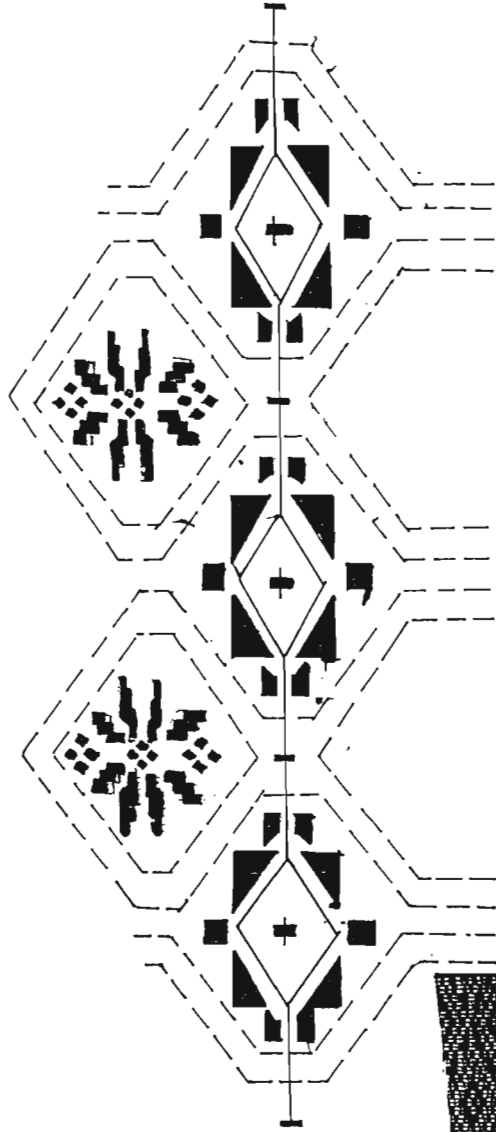
พระราชดำรัส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 ในพิธีเปิดปีแห่งการรณรงค์เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมไทย
 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
 วันศุกร์ที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๓๗

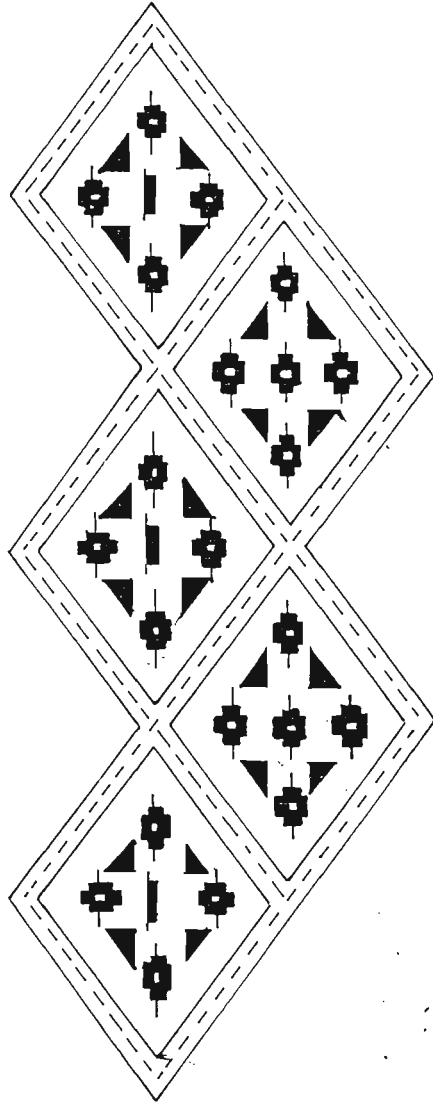
• ନିମ୍ନଲିଖିତ ଲେଖନୀ •

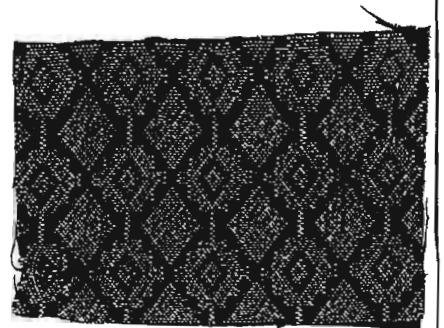
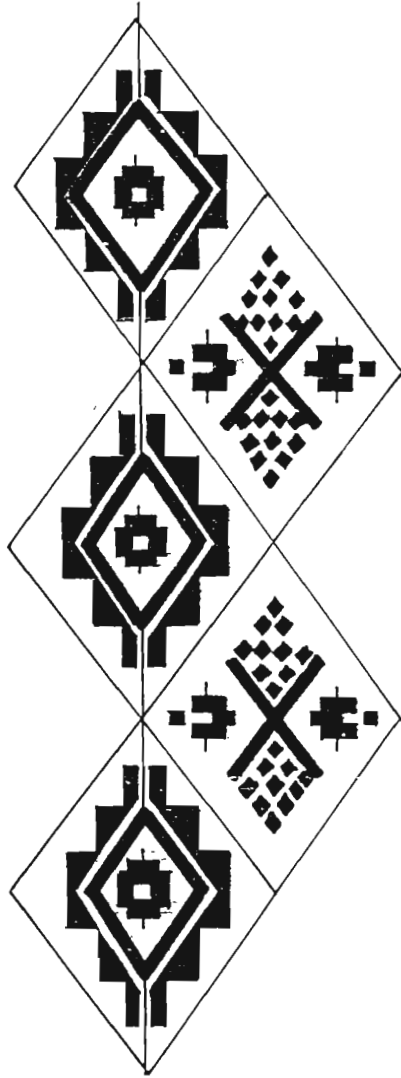
• ស្រដាមរូបរាងដំបូង •

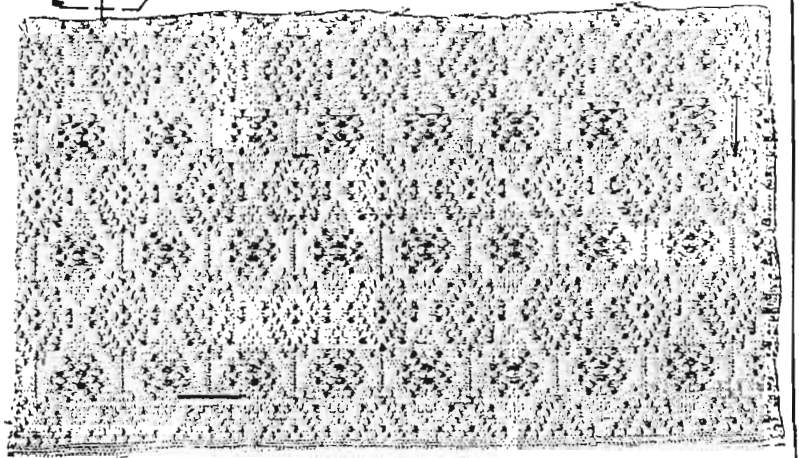
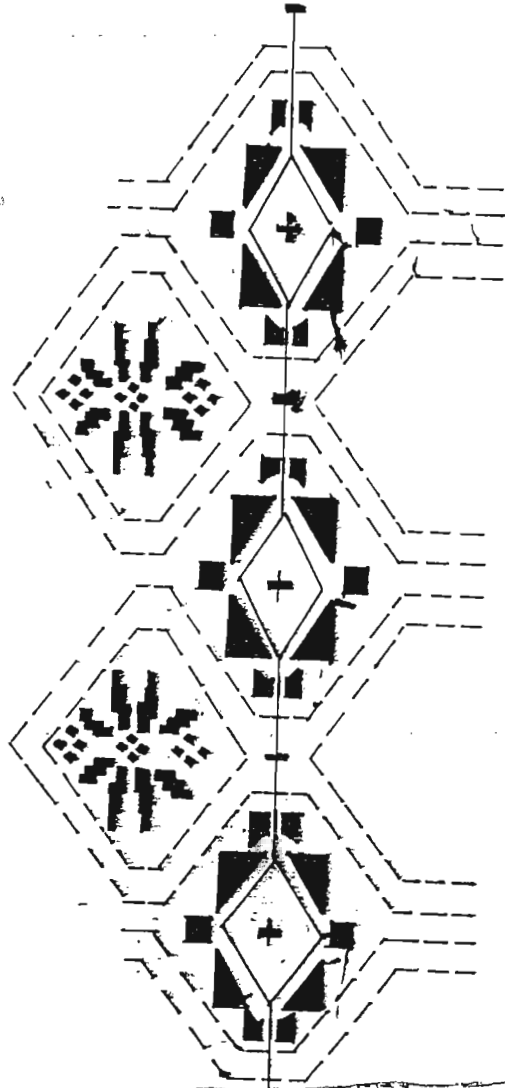
• ନିଧନମାଳିକା •

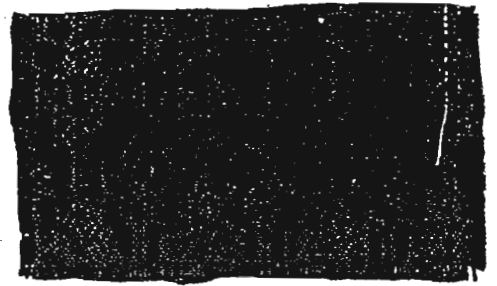
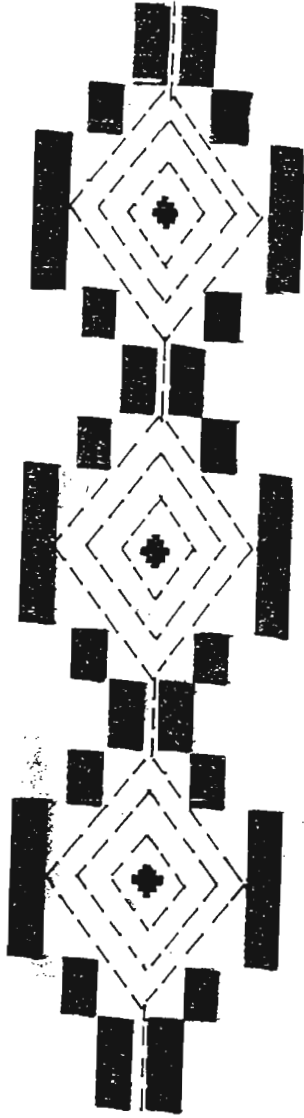
• *အာရှဂူလင်္ဂ* •

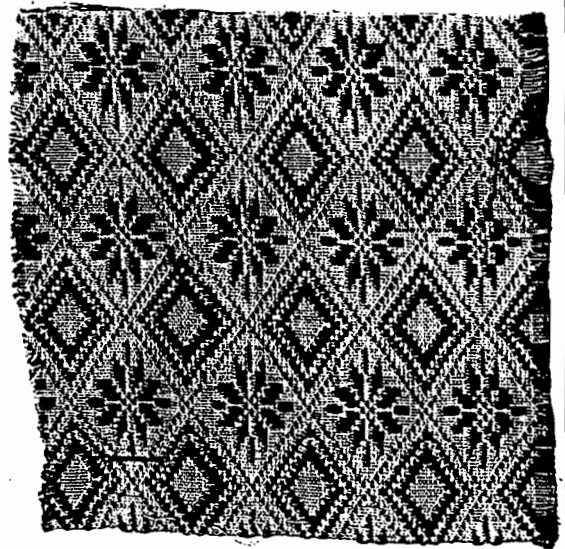
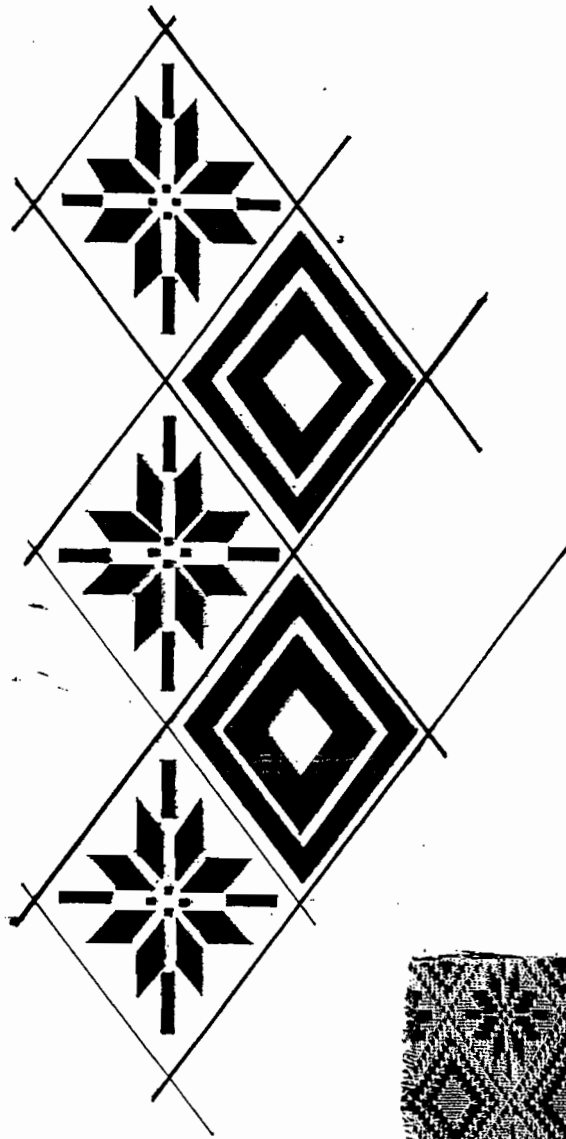
• ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚର୍ଚ୍ଚଣା •

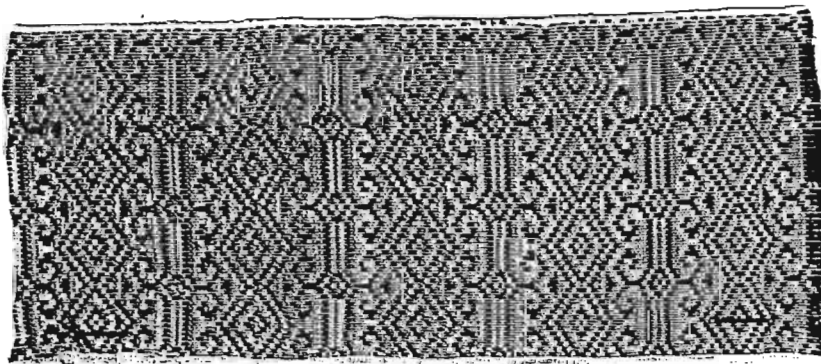
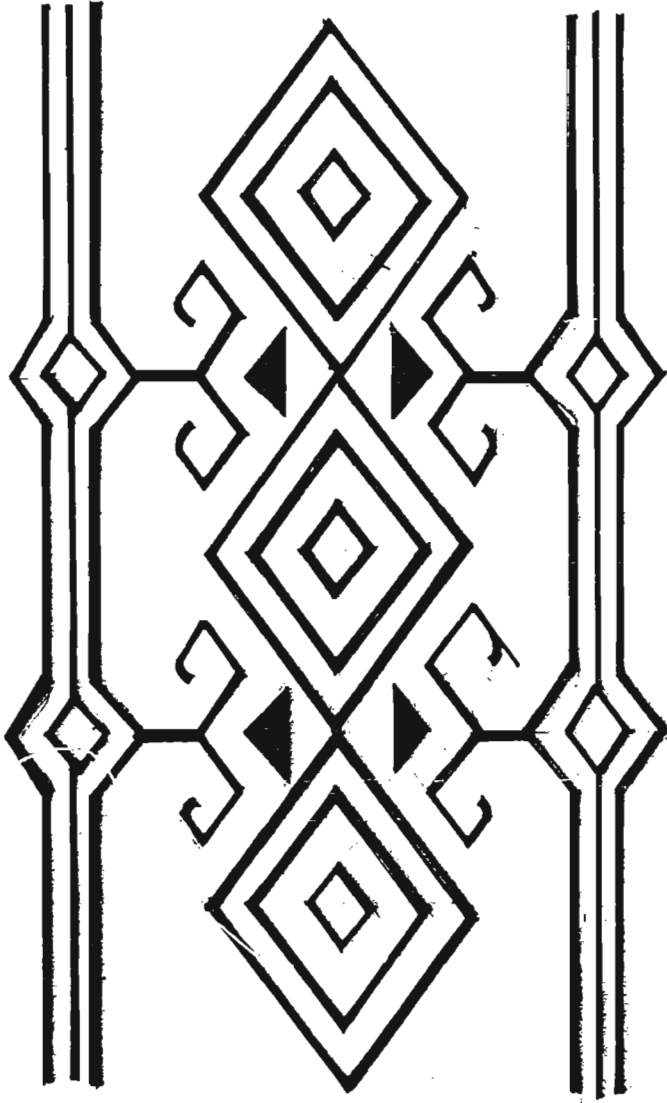
• नमो भगवते वासुदेवाय •

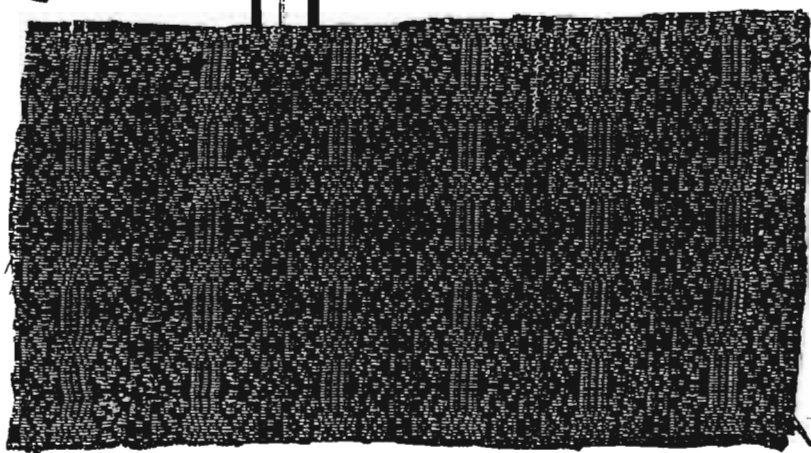
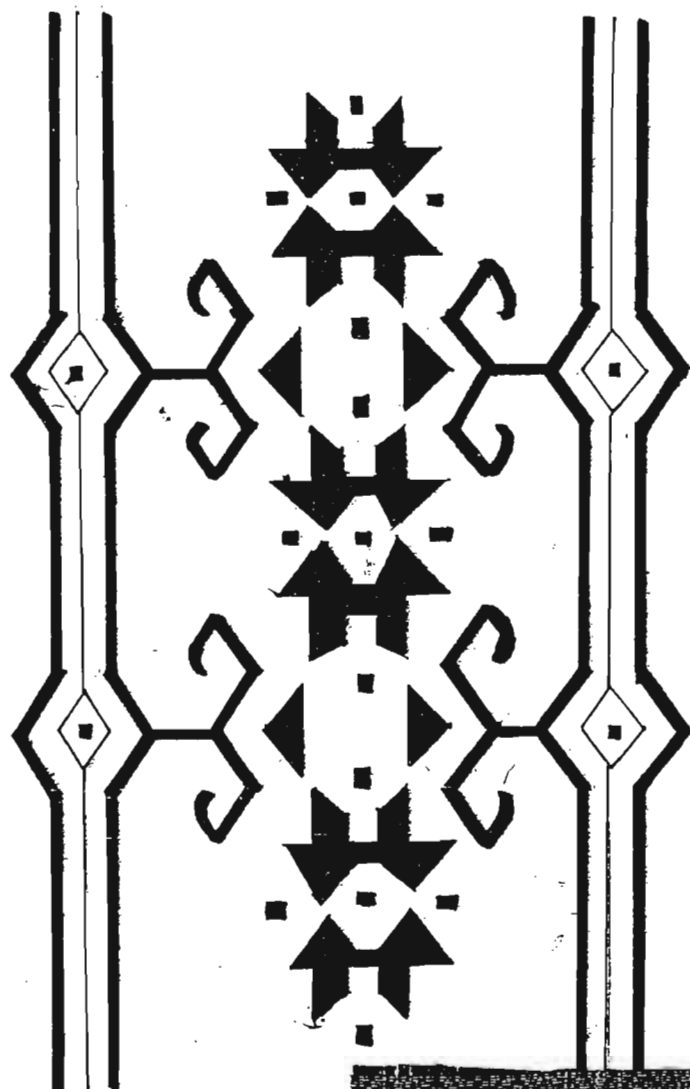
• ស្រដៀងគ្នាបំផុត •

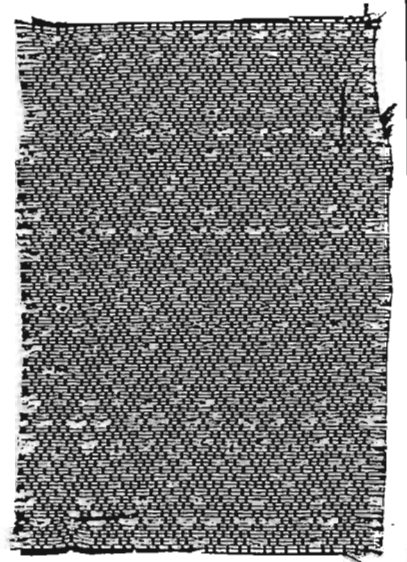
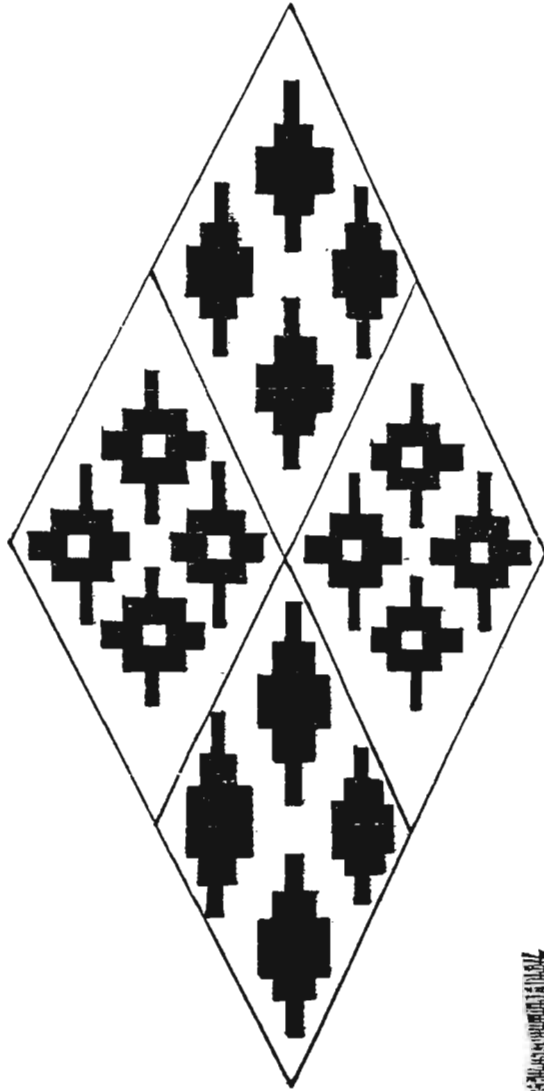
• ଶ୍ୟାମଳାକରଣ •

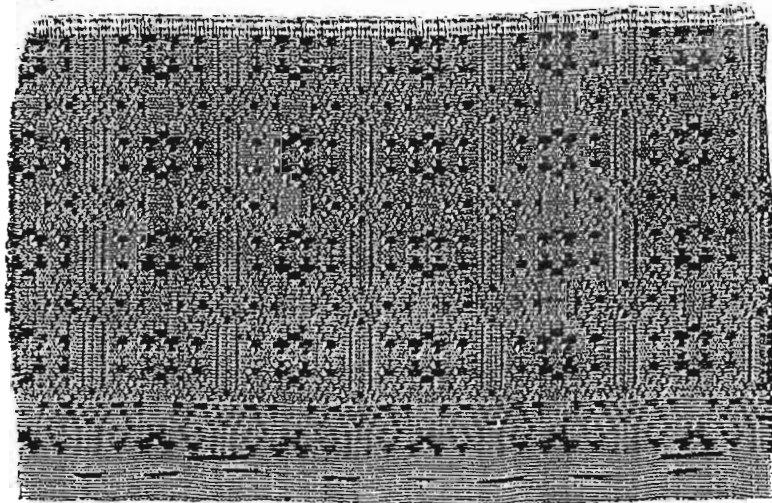
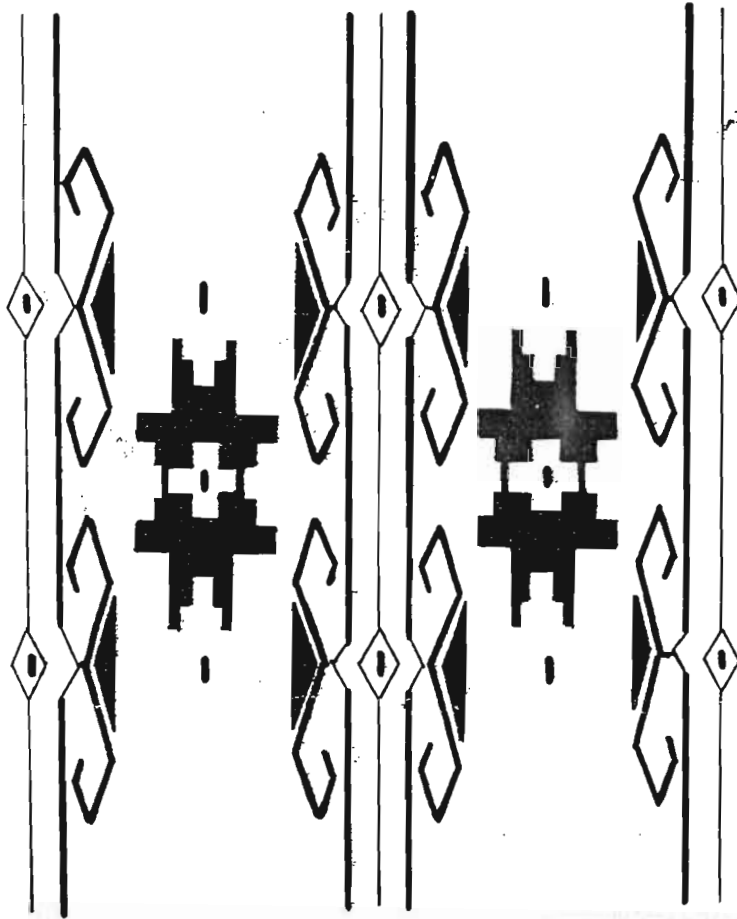

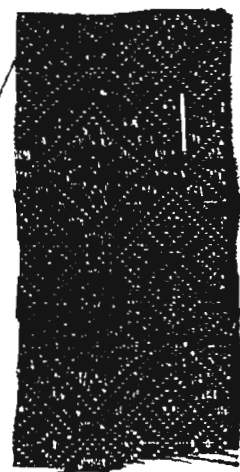
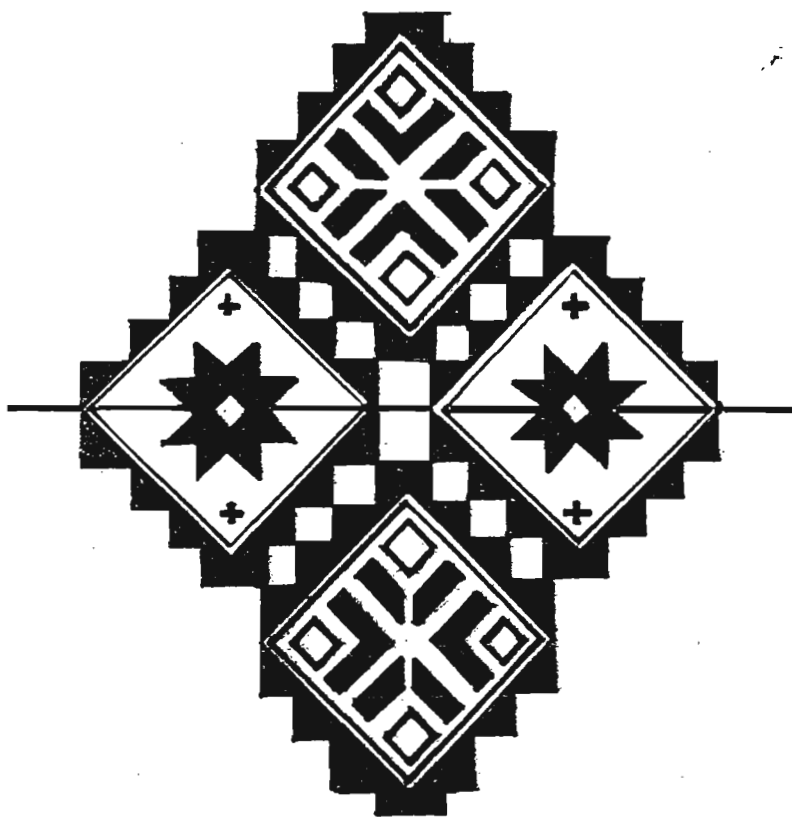
• འཇམ་མཁའ་ལྷ་མོ་ •

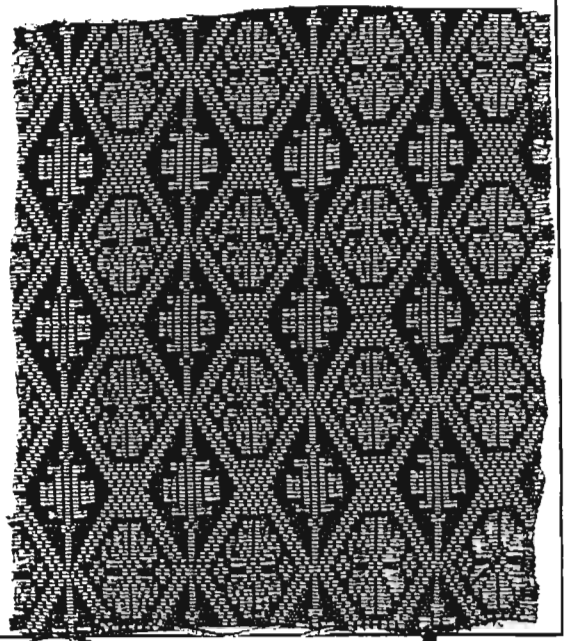
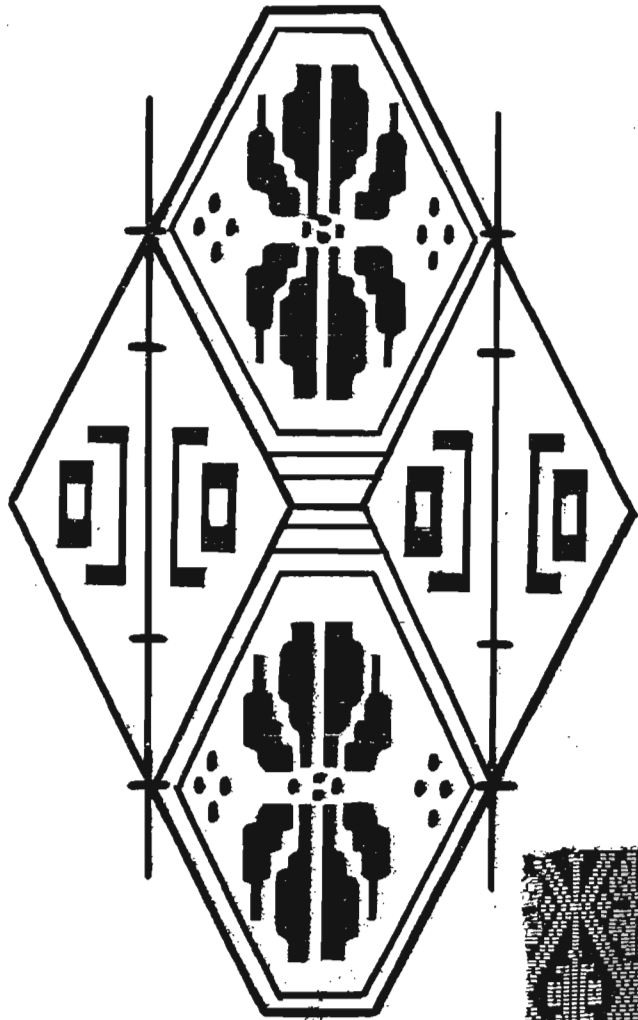

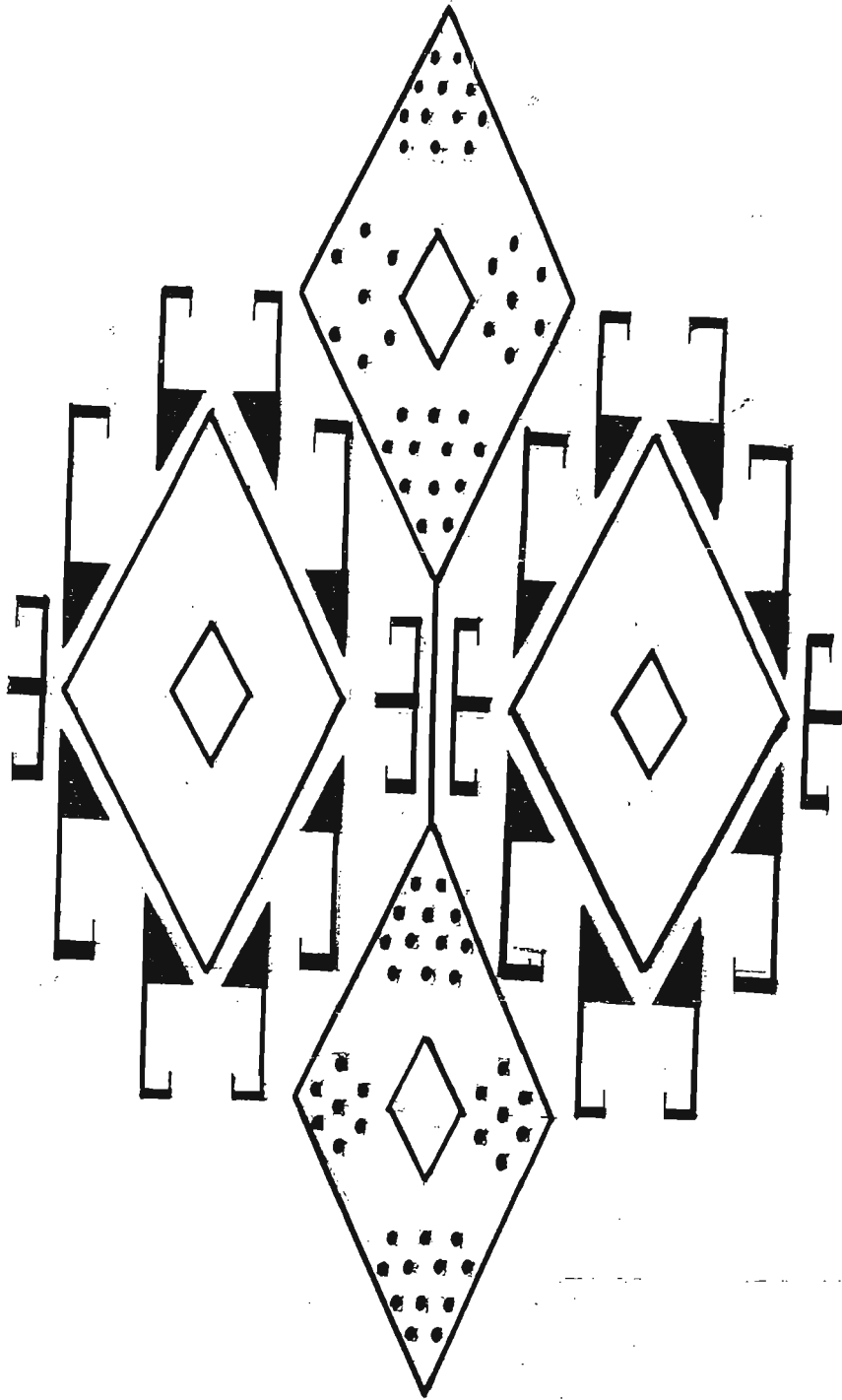
• *ਅਮਰਕਮਲ* •

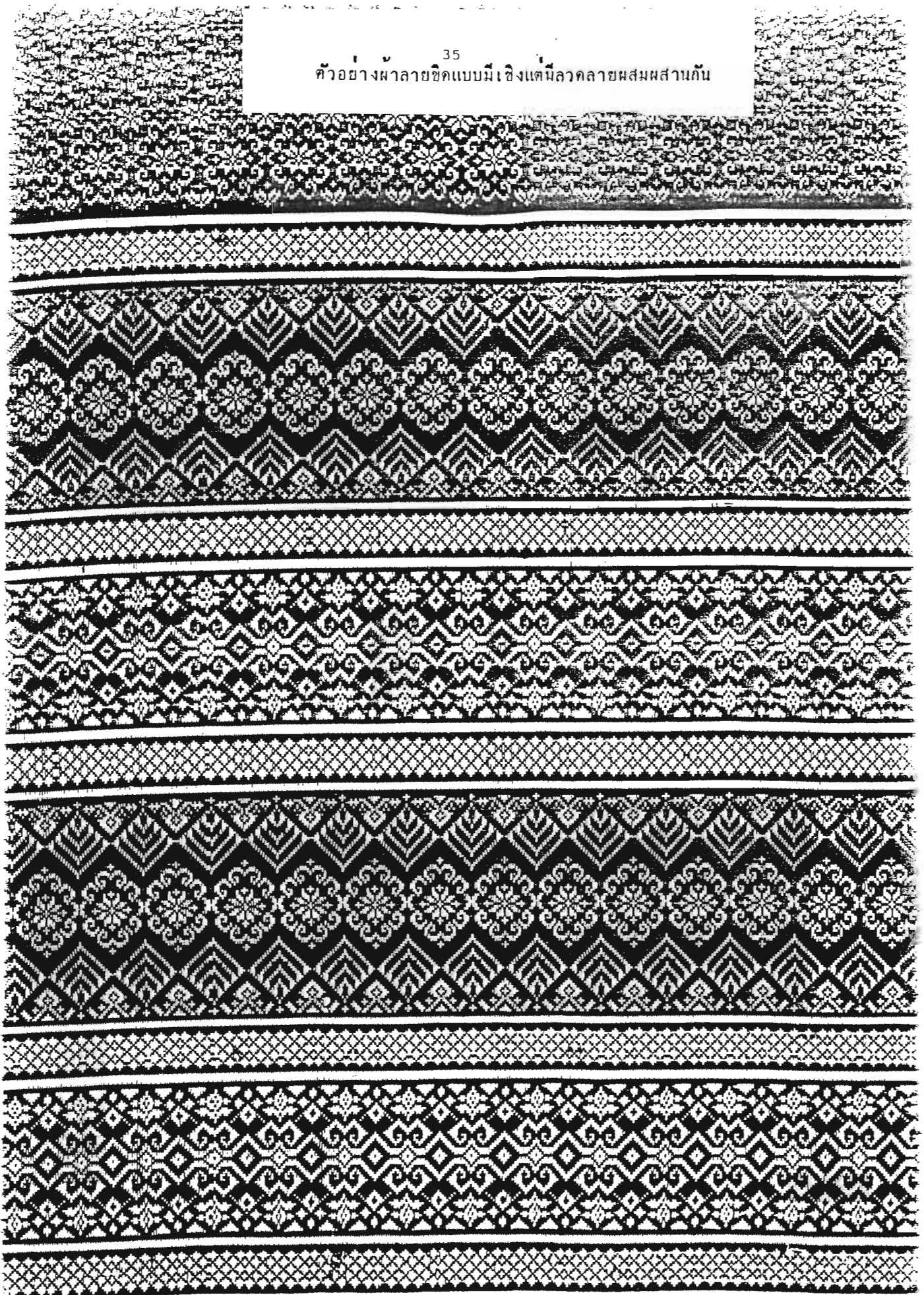

ตัวอย่างผ้าลายซิดแบบมีเชิงแต่มีลวดลายผสมผสานกัน

วัฒนธรรมในวันนี้
อีกสิบปีงั้นหรือ
หากเราไม่รู้มมื่อ
คงสิ้นชื่อความเป็นไทย

เพื่อเสนอผลการวิจัย (SYMPOSIUM)

ผ้าไทย:

- ปัจจุบัน
- และอนาคต

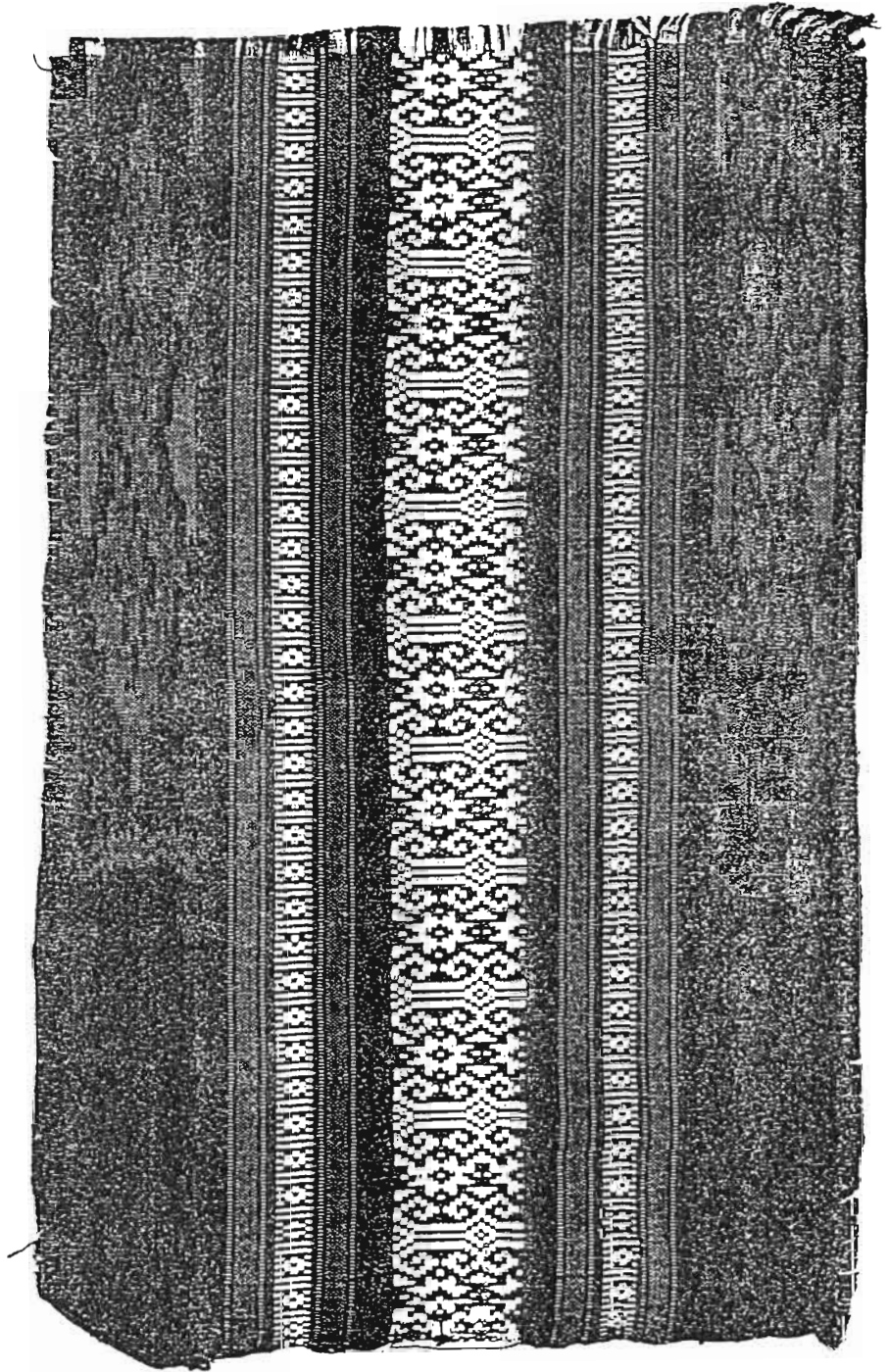
๑-๒ กันยายน ๒๕๓๖

ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

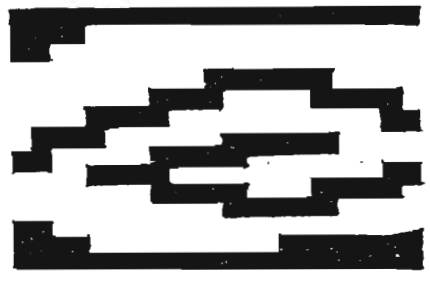
ตัวอย่างแผ่นพับประชาสัมพันธ์และกำหนดการฯ "ผ้า: มรดกร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"

ผ้าชนะเลิศรางวัลที่ 1 ประเภทเทคนิคสิ่งทอผสม โดยได้รับ 1. โล่ห์พระราชทานของ
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งมี พล.เอก.เปรม ติณสูลานนท์
องคมนตรีและรัฐบุรุษเป็นผู้มอบ 2. เงินสดจำนวน 30,000 (สามหมื่นบาทถ้วน)

ตัวอย่างผ้าลายซิก-ลอคที่ได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทลายเทคนิคผสม ในงาน การสัมมนา
ทางวิชาการระดับชาติ เพื่อเสนอผลการวิจัย "ผ้าไทย อคิด ปัจจุบันและอนาคต" 1-2 กันยายน
2536 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

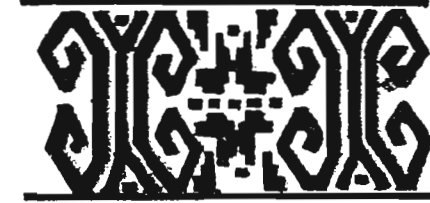
• ลายเทคนิคผสม (ลายใหม่) •

ส่วนนี้คือลายมัดหมี่

ส่วนนี้คือลายซิด

ส่วนนี้คือลายซิด

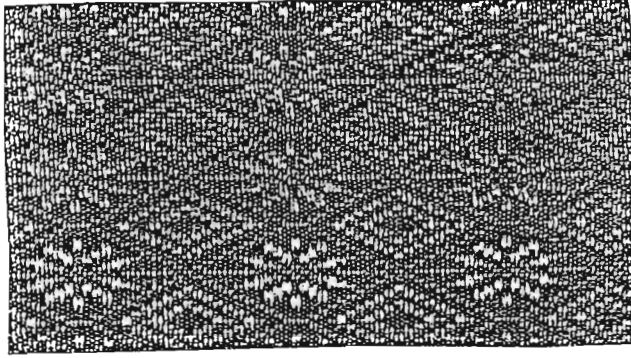
ส่วนนี้คือลายซิด

ส่วนนี้คือลายมัดหมี่

ภาพขยายของผ้าไหมซิดหมี่หรือซิดล่อคที่ชนะเลิศรางวัลที่ 1 ประเภท"ลายเทคนิคผสม"

เพื่อสนับสนุนศิลปะ - ศกจดจากกรรมพันธ์บ้านไทย

๓๑๗.๒

พาศึกษาวิจัยจาก วารสารไทย "บ้านเลขที่ ๓๑๗.๒"
น. ทอดอ้อ ๓. ทอดอ้อ อ. ทอดอ้อ
จ. อุดรธานี 41220

สโวลิต
ซีเมนต์
2534
1991

จก. - นานบุลิต ซีเมนต์ไทย
คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002
(043) 241333-46 : 1235

ไหมแท้ที่แม่ทอ

แม่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตั้งใจรัก
อีกสาวไหมด้วยมือชื่อศักดิ์นั้น

สื่อวิญญาณผ่านมือสู่เส้นไหม
คืนที่ใช้กระดาษก็คือชีวา

ผ้าชะม้าผืนใหม่แม่ให้ลูก
ใยไหมโฮงใจแม่แรมคืน

ลูกก็ถือผ้าทอที่แม่ให้
ผ้าทั้งผืนมีชีวิตจิตวิญญาณ

มือน้อยน้อยของแม่คนแค่นี้
แต่มือเคียวกันแน่แหละสู้ทน

แหวะมือนั้นบันดาลงานชีวิต
ยังถักทอ ทรมายังทำกาช

พร้อมทั้งสอนลูกสาวเจ้าศรีเรือน
เพื่อสืบทอดแรงงาแก่กาลเวลา

และสอนเจ้าลูกชายให้ตระนง
ด้วยละเอียงอ่อนนในเชื้อใยรัก

ถึงวันหนึ่งซึ่งไม่มีชีวิตแม่
แม็กก็ทอ ลูกก็ทอ ต่อเส้นใย

เงี้ยวแรงรักแม่ใช้เพื่อฝืน
ทิ้งทอมันละเมียดละไมใช้เวลา

ทอเส้นใยแต่ละเส้นเป็นเนื้อผ้า
มือที่คว่ำกระสวยวาคคือชีวิต

รักพันผูกทุกใยไหมวิจิตร
ไหมลือลือ แม็กก็ทอ ต่อตำนาน

เป็นเชื้อใยไหมและแม่ที่กล้าหาญ
ทอประสานสอศสร้างอย่างแอบซด

เคยเข็นตุ๊กบ้างในบางหน
ประคองลูกให้พี่แม้อัยตราช

มิเคยคิดค่าแรงแข่งซื้อชาย
ยังมีหม่อมผ้าไหมผืนใหม่มา

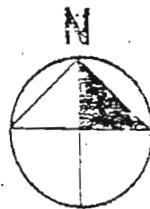
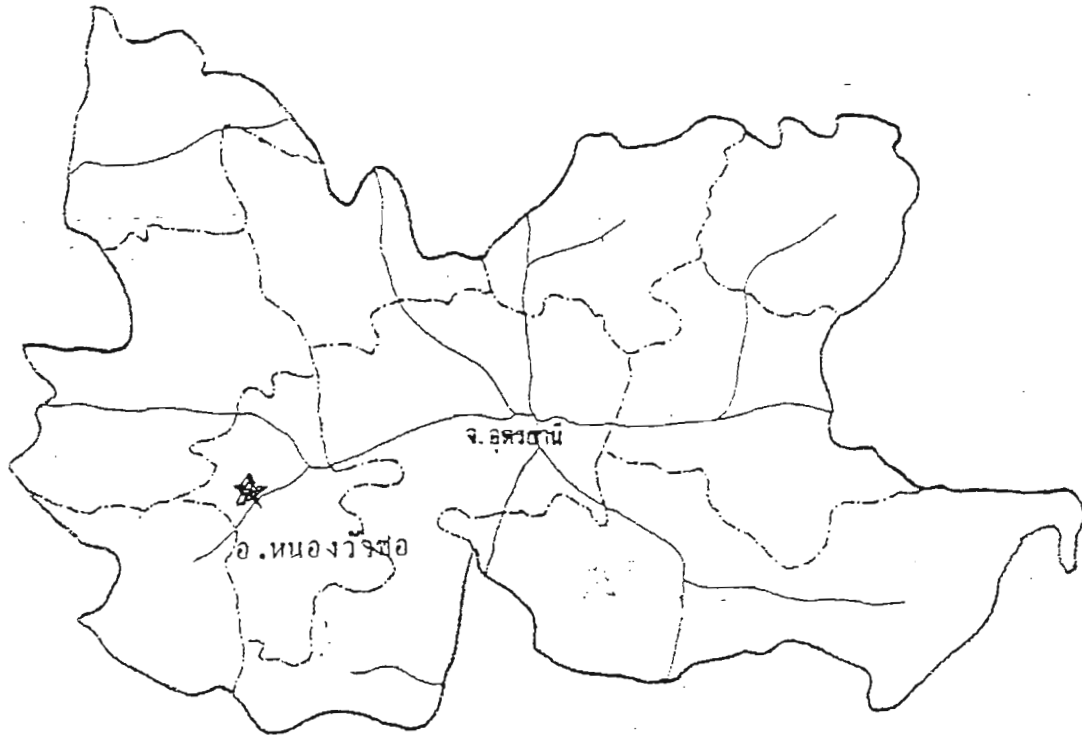
อยู่เป็นเพื่อแม่ทอปรารภนา
ก่อนมือแม่จะอ่อนล้าต้องลาพัก

รักงานก็ขจรทำงานหนัก
หนีชีวิตเพื่อถักและทอไท

ลูกที่แท้ก็คงทอสืบต่อได้
ผ้าชีวิตผืนใหม่ จะต้องงาม!

โดย... ไพวรินทร์ ขาวงาม

“เรารักวัฒนธรรมไทย”

สัญลักษณ์	
	เขต จ. อุตรดิตถ์
	เส้นแบ่งเขตอำเภอ
	พื้นที่ทำการศึกษา
	ถนน

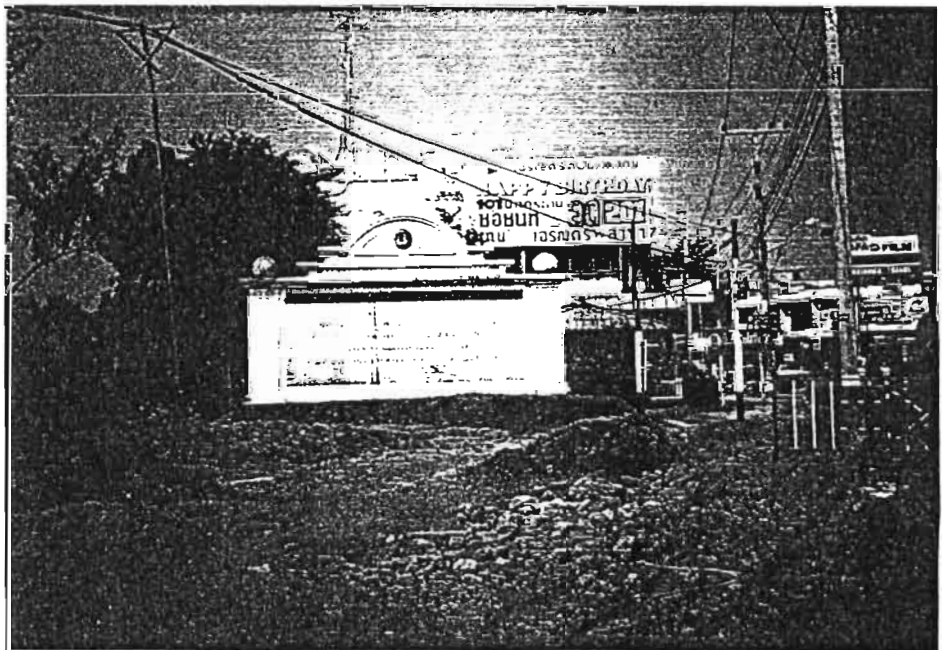
จังหวัดอุดรธานี

UDONTHANI

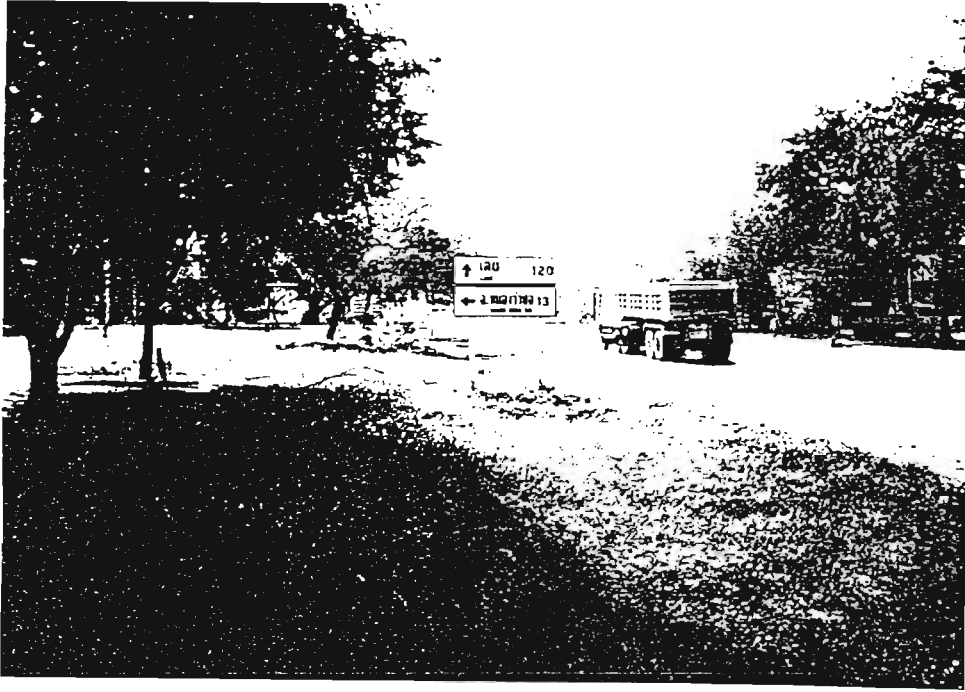
อนุสาวรีย์กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม พระบิดาผู้ทรงสร้างเมืองอุดรธานี

ปากทางเข้าสู่ตัวเมืองอุตรธานี ที่มองเห็นเป็นรูปคนยืนอยู่ไกลๆคือวงเวียนอนุสาวรีย์
กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

ตรงปากทางเข้าตัวเมืองอุตรธานีจะมีป้ายหินอ่อนคำเชิญชวนของจังหวัดฯพร้อมคำขวัญประจำ
เมืองว่า"น้ำตกจากสันภูพาน อุทยานแห่งธรรมะ อารยธรรม 5,000 ปี ธาณีผาสายซิด
แดนเนรมิตหนองประจักษ์ หอมตองจิตนักรถไถไม้อุตรแสงตะวัน"

บนถนนสายอุตร-เลย ประมาณกิโลเมตรที่ 28 แยกด้านซ้ายมือจะมีป้ายบอกทางแยกอีก 13 กม.
เข้าตัวอำเภอหนองวัวซอ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านหนองอ้อที่มีการทอผ้าไหมลายซิดเพียงแห่งเดียว

ป้ายชื่อหมู่บ้านหนองอ้อ ต.หนองอ้อ อ.หนองวัวซอ จ.อุตรธานี

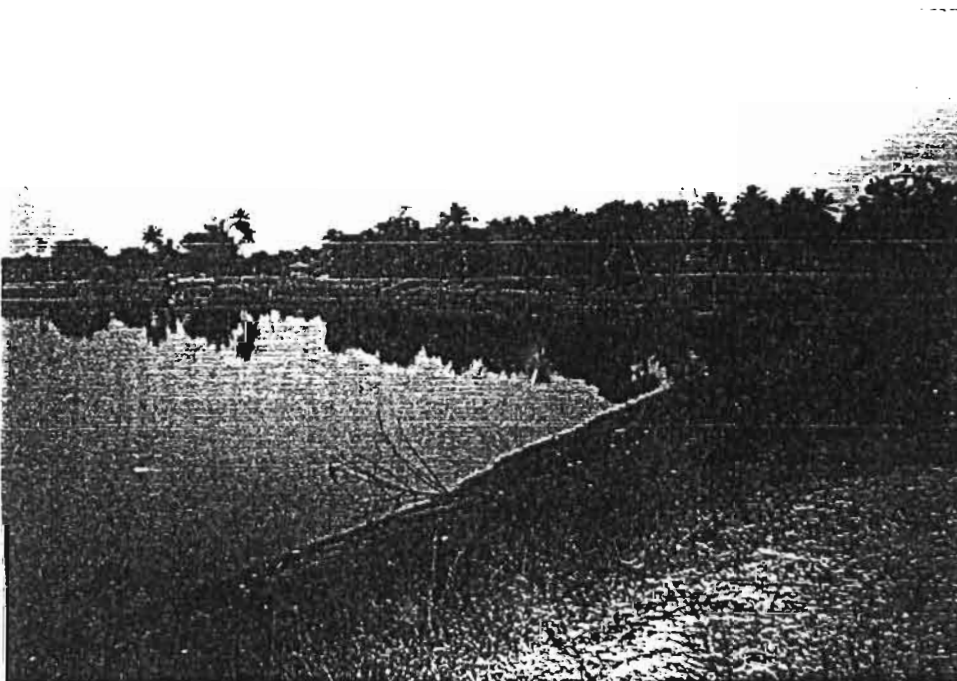
ทิวทัศน์ของหมู่บ้านหนองอ้อซึ่งถูกรายล้อมไปด้วยทุ่งนาและภูเขาน้อยใหญ่ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน แต่ทุกภู(ภูเขา)ก็คือเทือกเขาภูพานนั่นเอง (ภาพทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)

ภาพถ่ายทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ที่มองเห็นกลางๆ อยู่ไกลคือเทือกเขาภูพาน

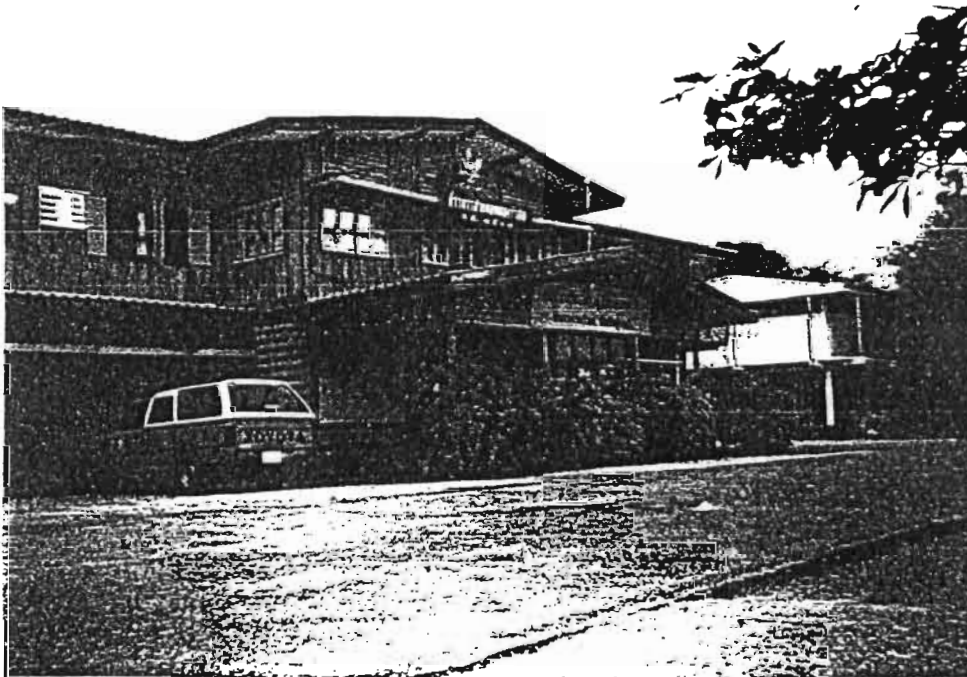
ภาพหนองอ้ออันเป็นจุดกำเนิดและที่ตั้งหลักแหล่งรุ่นบุกเบิกของชาวบ้าน

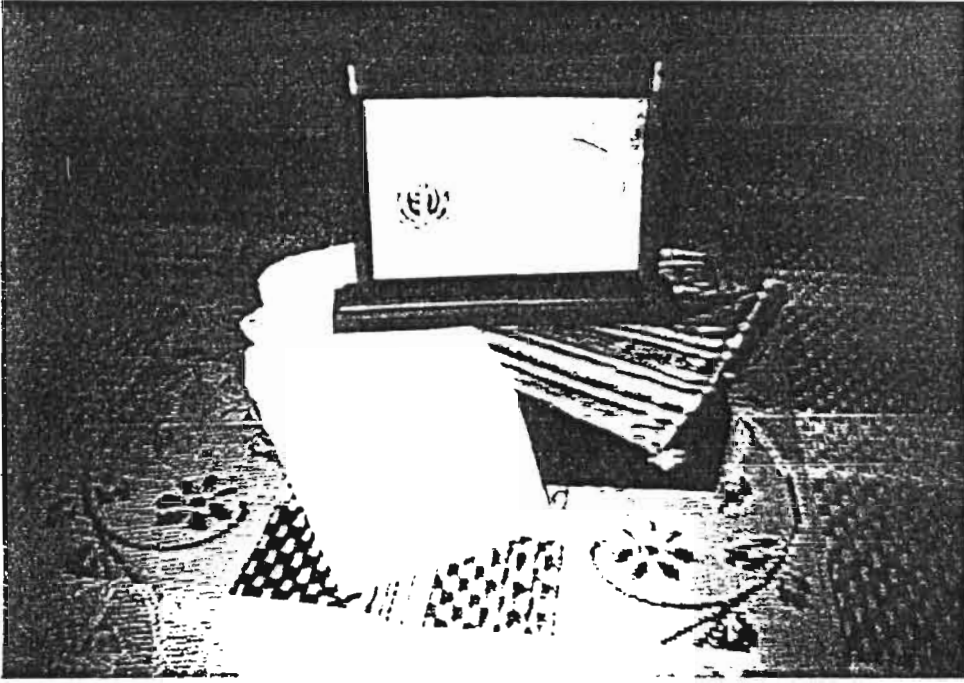
หนองน้ำที่วัว-ควายของชาวบ้านมาออกกินเพื่อกินน้ำซึ่งต่อมากลายเป็นชื่อของหมู่บ้านและชื่อของอำเภอ

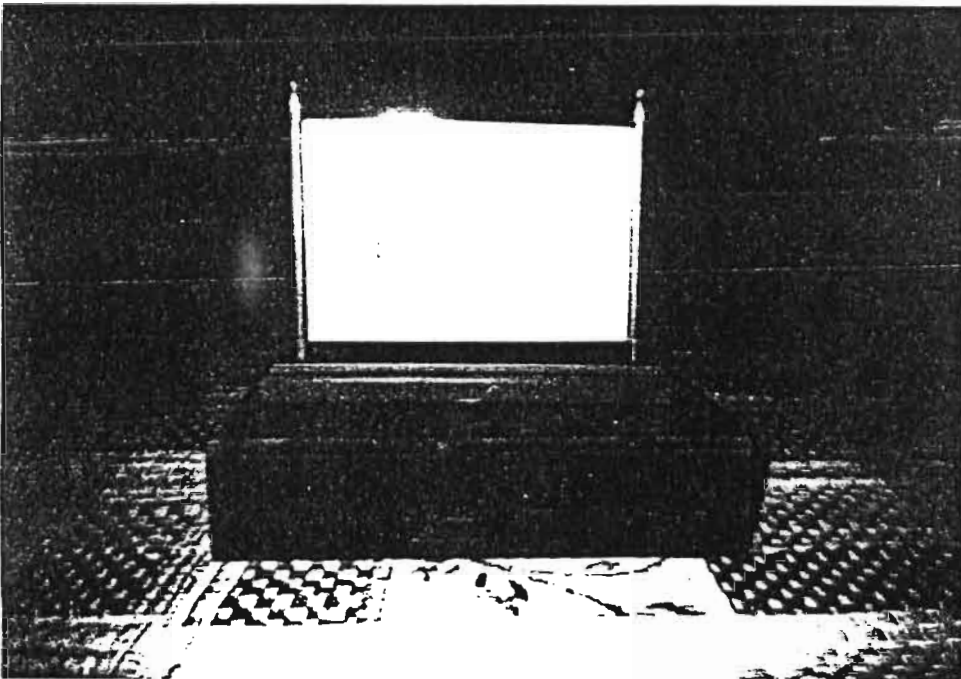
ปากทางเข้าของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมลายซิด บ.หนองอ้อ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

สถานที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอหนองวัวซอ อยู่เลยมาทางทิศใต้ของหมู่บ้าน 1 กม.

ผ้าไหมลายซิด-หนี่ หรือซิดลัดผืนที่โตที่ 1 และโล่ พระราชทานฯ

โล่พระราชทานพร้อมกล่องบรรจุ และเงินรางวัล 30,000 บาท

ปรีทรงศวิลนธรรมไทย
พ.ศ. ๒๕๓๗

**ผลงานของกลุ่มทอผ้าไหมลายซิด บ้านหนองอ้อ
ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี**

- ปี 2536 - ได้รับรางวัลที่ 1 เป็นเงินพระราชทาน 11,000 บาท จาก
สมเด็จพระนางพระบรมราชินีนาถฯ
ณ. พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่
- ปี 2536 - ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 เป็นเงินพระราชทาน 30,000 บาท
และโล่ที่ทองคำ จาก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ
ณ. ศูนย์วัฒนธรรม แห่งชาติ กรุงเทพฯ
- ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 2 เป็นเงินพระราชทาน 8,000 บาท จาก
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ
ณ. พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร
- ปี 2538 - ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 2 เป็นเงินพระราชทาน 15,000 บาท และ
สร้อยคอทองคำหนัก 1 บาท เหรียญเงิน และใบประกาศเกียรติคุณ จาก
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ
ณ. พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร
- ปี 2539 - ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 เป็นเงินพระราชทาน 30,000 บาท
สร้อยคอทองคำหนัก 3 บาท เหรียญทองคำหนัก 2 บาท และใบ
ประกาศเกียรติคุณ จาก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ
ณ. พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร

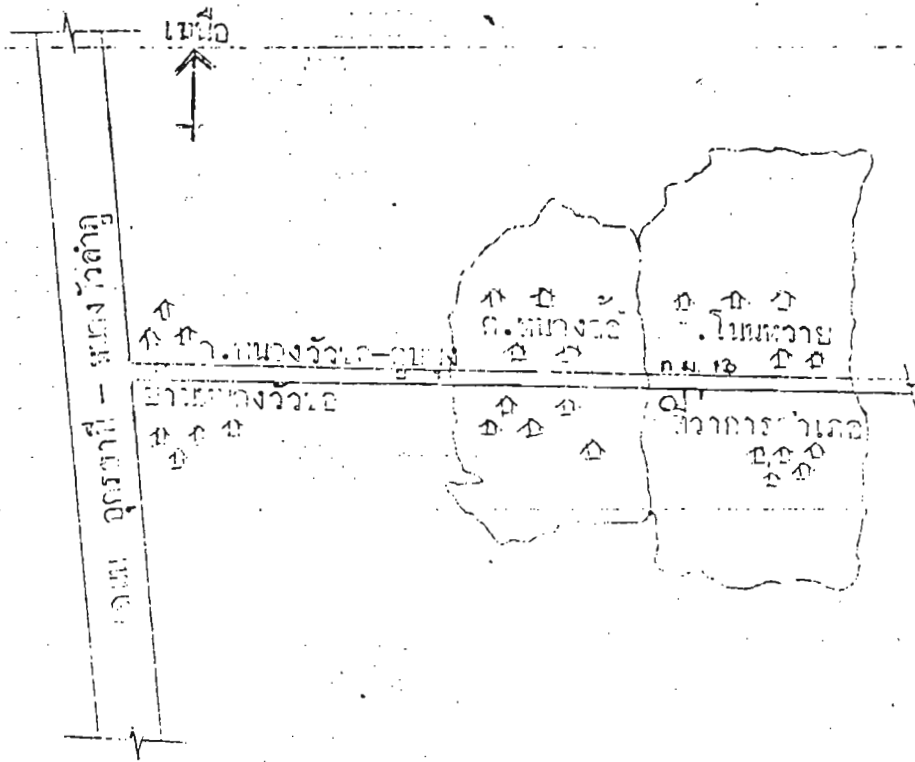
คำสั่งทอผ้าไหมลายขี้ด

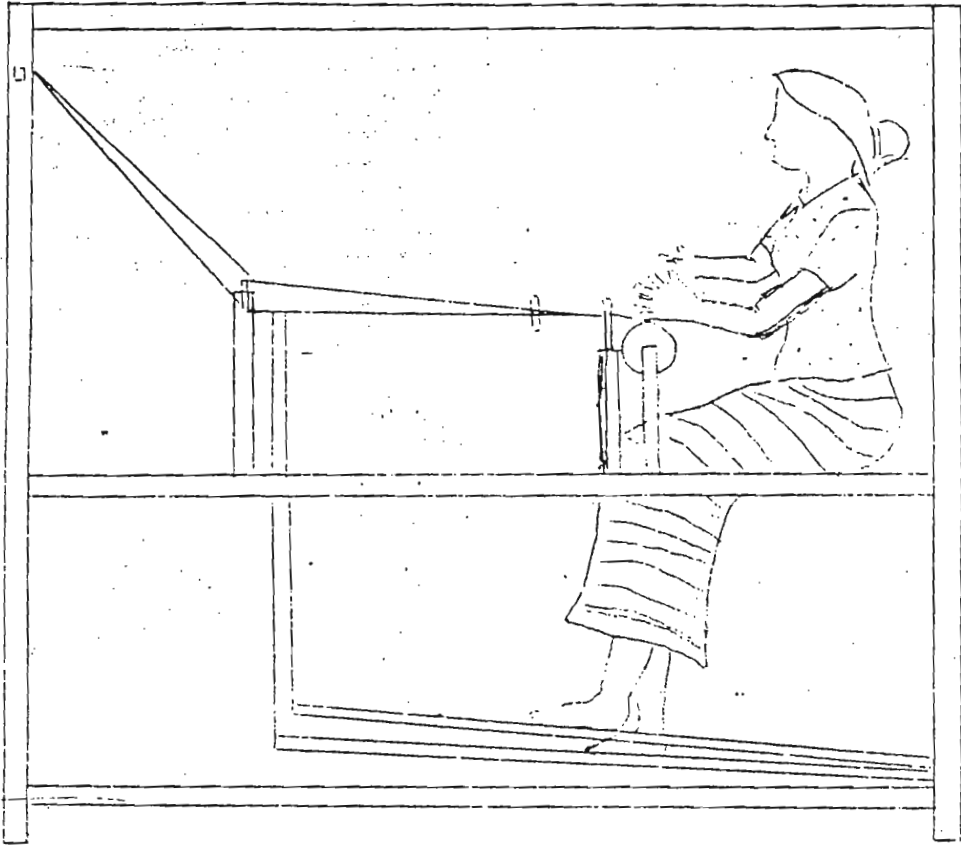
ผืนของอ้อ-โขนหวาน

อำเภอหนองบัวลำภู

จังหวัดอุดรธานี

แผนที่ตั้งตำบลหนองจอก ตำบลโนนหวาย โดยสังเขป

ประวัติกลุ่มท่อน้ำไหลลายซิด

หนองอ้อ - ไนนทวาย

อำเภอหนองบัวซอ - จังหวัดอุตรดิตถ์

กลุ่มท่อน้ำไหลลายซิดที่บ้านหนองอ้อ-ไนนทวายนี้ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยที่ทำการรักษาชุมชนอำเภอหนองบัวซอได้ทำการสำรวจและรวมกลุ่มทำรื้อฟื้นความรู้ ความสามารถ และสนใจกิจการท่อน้ำลายซิดจำนวน 15 คน แล้วทำการฝึกอบรมการท่อน้ำลายซิดขึ้น ที่ขณะนั้นบ้านหนองอ้อและบ้าน ไนนทวายยังไม่ได้รับบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง ชาวหนองอ้อและบ้าน ไนนทวาย เมื่ออบรมเสร็จจึงส่งทางเจ้าหน้าที่ได้นำไป จำหน่ายและขายเขมพบเพื่อบริจาคแก่การกุศล และจากการสำรวจภาคการถ่ายภาพเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจในท้องถิ่น ถ้ากลุ่มยังท่อน้ำลายซิดต่อไปก็คงจะขาดไปหมด และกลุ่มจะไม่ก้าวหน้าสักครึ่งก็คิดท่อน้ำลายซิดเป็นมาท่อน้ำลายซิดที่หนองอ้อ ซึ่งลดราคาได้ในท้องถิ่นให้ลดราคาให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์มากขึ้น

ปรากฏว่า ใช้น้ำไหลลายซิดที่ช่วยขาม หนองเจ้าแม่ที่ได้นำทั้งฝักฝักแยกแต่ฝักที่ขาดไปนั้นซึ่งลดราคาให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์มากขึ้น

ขอเราไม่เร่งรีบคิดวิธีใหม่ และปรากฏว่าเมื่อเกิดระบอบประชาธิปไตยมีความสามารถระบอบทุกฝ่ายในลายซิดภาค และบางไม่เคยมีผู้ใดเคยทำประเภทนี้ด้วยวิธีบังคับ และเพราะงั้นก็ให้ประชาชนเองที่จะพบกับเราของน้ำ เพื่อให้เราเองผ่านน้ำซิดที่แจกจ่าย ขบวนการระบอบประชาธิปไตย

จังหวัดสกลนคร พระองค์ใดพระราชทานค่าชมเชยและเงินรางวัลแก่
 ๗๑ ผูก่อนหน้า แม่คุณ ศักดิ์พรดีและศรีพริ้งนทรนถองหรืออยู่อีก ๔ คน
 เจ้ารองมา จากนี้เดมาชิกกลุ่มนี้โดยรับรู้งการทอผ้าและการให้สีผ้าให้
 มีคุณภาพดีขึ้นเรื่อยๆ และต่อมาทางกองราชเลขาณการได้ส่งเจ้าหน้าที่มา
 ศึกษารวเือขอเดมาชิกกลุ่มนี้ เป็นวิทยากรการย้อมสีและการทอผ้าไหมลายฉิว
 จำนวน 5 คน ไม่นานกลุ่มนี้สนใจมีระำาห์นักทอหิงค์ราชนิเวณ์ เป็นระยะ
 เวลา 2 เดือนเต็ม

ปัจจุบันมีชาวบ้านสนใจเขา เป็นเดมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมากขึ้น
 เพราะเอาที่พันห้าบาทได้ไหมแก่กรรมเร็วและมีกาซื้อขายเรื่อยๆมา ผู้ใด
 มาเห็นมีลายฉิว และเนื้อผ้าดี นานๆจะมี จึงมีความสนใจหลายคนฝึกหัด
 อาริตรง นอกเหนือจากเดมาชิกมาจึงเป็นอาชีพหลัก ขณะนี้กลุ่มทอผ้าไหม
 กลุ่มนี้คือเดมาชิกทั้งสิบจำนวน ๑๑ คน มีการศึกษาออกคณะกรรมการบริหาร
 กลุ่มและจัดระเบียบย้อมสีกับของดอย ถ้าเห็นเวลาว่างๆในรูปของกลุม
 นี้คือเดมาชิก เขา เสร็จกิจจะขายผ้าไหมที่มีชื่อของกลุมเพื่อทำการช่วยต่อไป
 นายสีทองแดงของงานสกลนครได้ไปมา นายสีทองแดงได้คิดนำเอา 750บาท
 ยืมจากพี่ได้ จะรับไปเป็นค่าของกลางเป็นเงินร้อยละ 3 ของรายได้
 เงินดังกล่าวนี้จะเอาไว้ใช้ในกรณีการกลุมและให้เดมาชิกที่ยากจนกู้ยืม
 ไปเป็นทุนในการทอผ้าไหมต่อไป มีทุนเงินกองกลางของกลุมนี้
 มีจำนวน 15,000 บาท เดมาชิกกลุ่มนี้จะมีรายได้จากการทอผ้าไหมลายฉิว
 ปีละประมาณ 90,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ดี ขอมให้เดมาชิกสร้าง
 บ้านพักที่เขาดงกวาง

การดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่มได้รับการสนับสนุนและ
ดูแลเอาใจใส่จากท่านนายอวเลทองวิวัชร์ ~~อว~~ เจ้าหน้าที่จะมาชุมชน
ด้วยดี ~~อว~~ โดยประเด็นหลักคือเป็นผู้นำที่ปรึกษาหน้หน้ากลุ่มที่กล้าอดทน

กิจกรรมที่จะดำเนินต่อไปในอนาคต

ปี ๒๕๕๓

สมาชิกกลุ่มจะพยายามเผยแพร่ให้สมาชิกของอำเภอ
หนองบัวขอมเป็นวีรบุรุษและนิสิตทั่วไป ทั้งในและนอกเขต
จะพยายามหาเวลาให้เด็กนักเรียนเพื่อที่จะทำให้นิสิตของวิทยาลัย
เริ่มมากขึ้น

สถิติรายได้จากการขายข้าวในสมาชิกของกลุ่ม

ปี ๒๕๒๕	มีรายได้	1,960	บาท
ปี ๒๕๒๖	มีรายได้	๓๖,๐๙๕	บาท
ปี ๒๕๒๗	มีรายได้	๒๖,๕๖๐	บาท
ปี ๒๕๒๘	มีรายได้	๒๖,๒๑๕	บาท
ปี ๒๕๒๙	มีรายได้	๓๓,๒๕๕	บาท
ปี ๒๕๓๐	มีรายได้	๑๔๐,๐๐๐	บาท
รวมรายได้ทั้งสิ้น		๗๕๗,๐๒๐	บาท

รายชื่อคณะกรรมการบริหารกลุ่มปัจจุบัน

บ้านหนองอ้อ.

1, นางอุษา ศรีบุตร โคตร	ประธานกลุ่ม
2, นางกมล นาสวัสดิ์	รองประธาน
นางกัญญาตรี กิ่งมาตาโคตร	
3, นางชยาภา ทองน้อย	เหรัญญิก
4, นางทูล นิ่ม นามะดี	เลขานุการ
5, นางชน ภูแสงศรี	วิเทศ
6, นางศรีอ่อนจัน, โสภณ	
ก สัมพันธ์ สุทธิโรภา	ผู้คุม

บ้านโนนหวาย.

1. นางจ๊ะไม	โสมทรง	ประธานกลุ่ม
2. นางแก้ว	เพ็ญกลิ่น	รองประธาน
3. นางพรอ	สองรูป	เหรัญญิก
4. นางน้อย	นิ่ม	ผู้คุม
5. นางเสริม	เชื้อสุข.	เลขานุการ

กลุ่มทอผ้าไหมลายขิด ซึ่งแม่สุณา		ศรีบุตรโคตร	เป็นประธานกลุ่มมีจำนวนสมาชิก		
33 คน เป็นหญิงทั้งหมด คือ					
1. แม่สุณา	ศรีบุตรโคตร	อายุ 45 ปี	เลขที่ 83/1	ม.1	ต.หนองอ้อ
2. นางวารุณี	ป่องจันทร์	" 22 ปี	" 83/1	ม.1	"
3. แม่ตา	นานอก	" 62 ปี	" 120	ม.1	"
4. แม่ภู	สีดา	" 64 ปี	" 31	ม.2	"
5. แม่เพา	หนองผือ	" 49 ปี	" 56	ม.2	"
6. แม่สัว	สาแก้ว	" 49 ปี	" 65	ม.2	"
7. แม่มาย	ยอดคีรี	" 50 ปี	" 133	ม.1	"
8. แม่คุณ	นาสพัส	" 48 ปี	" 42	ม.2	"
9. แม่บุญจันทร์	ทองน้อย	" 66 ปี	" 70	ม.2	"
10. แม่คำภา	สาระกุล	" 66 ปี	" 83	ม.1	"
11. นางตุ้	สุภา	" 28 ปี	" 139	ม.3	"
12. แม่ทองจันทร์	คำไช	" 64 ปี	" 82	ม.1	"
13. นางอาจ	วรรณคีรี	" 35 ปี	" 225	ม.2	"
14. นางชูหยิน	โพธิ์ทอง	" 34 ปี	" 31	ม.2	"
15. นางสาย	สีดา	" 37 ปี	" 31	ม.2	"
16. แม่แก้ว	มีกุล	" 56 ปี	" 36	ม.2	"
17. นส. สมส่ง	สุทธิประภา	" 17 ปี	" 58	ม.1	"
18. นส. ไพร์จิต	หอมเนตร	" 14 ปี	" 84	ม.1	"
19. นส. สาวิตรี	ศรีบุตรโคตร	" 15 ปี	" 83/1	ม.1	"
20. นส. หนูเล็ก	คำไช	" 14 ปี	" 82	ม.1	"
21. แม่โสม	อ่อนละมุน	" 53 ปี	" 44	ม.1	ต.โนนหวาย
22. แม่เกษร	วงศ์นาม	" 40 ปี	" 145	ม.2	"
23. นางเนียม	สิมลี	" 35 ปี	" 114	ม.1	"
24. แม่เหี่ยม	สิงห์ขร	" 56 ปี	" 129	ม.1	"
25. นางจริตร	โนนทราย	" 37 ปี	" 40	ม.1	"
26. นางสุนทร	อ่อนละมุน	" 35 ปี	" 34	ม.2	"

27.	นางมะลิวรรณ	นามมุงคุณ	"	33	ปี	"	33	ม.1	"
28.	นางคำฟอง	บุรีจันทร์	"	45	ปี	"	89	ม.9	"
29.	นางเจียม	สิมมา	"	42	ปี	"	52	ม.5	"
30.	แม่อุ้น	อินทะมณี	"	47	ปี	"	118	ม.1	"
31.	นางเพ็ง	ทองแสง	"	38	ปี	"	81	ม.1	"
32.	นางเสียน	เข็มรัตน์	"	32	ปี	"	129	ม.1	"
33.	นางอุดม	ชุ่มแจจวาปี	"	42	ปี	"	92	ม.1	"

รายชื่อ นามสกุล ตำแหน่งหน้าที่ ที่ทำงาน และวันที่มาเยี่ยมของบุคคลต่าง ๆ ที่ได้
เขียนลงในสมุดเยี่ยม

10 ก.ค. 2533 คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

1. รศ.ดร. รุจิรัฏ์ ภู่อสาระ
2. รศ.ดร. พิณนัย น้อยแสงศรี
3. รศ. วีชราภรณ์ ชิวโคภิชญ
4. พศ.ดร. นิภา แก้วศรีงาม
5. อ. สัมฤทธิ์ ธิประวัตติ
6. อ. วิจิตรา วิเศษ
7. อ. เกศมณี

16 ก.ค. 2533

1. อ. เฉลิมเผ่า อจละนันท์ กองแผนงานมหาวิทยาลัยรามคำแหง

13 ส.ค. 2533 คณะของเพื่อนพี่ชายมาจากกรุงเทพฯ

1. นายศักดิ์ชาย เลิศสาระ
2. นส. สุบิณ ศศิรี
3. นส. ปิยภรณ์ เนาวประสิทธิ์
4. นส. วรณีย์ จิตสินธุ
5. นส. ชวัลจิต จิตสินธุ
6. นส. สุนิสา กนกวุฒิรักษาพร

8 ต.ค. 2533

1. นางปิยนันท์ ศักดิ์วิโรจน์ ผู้สนใจผ้าไหม
2. นายประทวน ตะโกอินทร์ ผู้สนใจผ้าไหม

26 ต.ค. 2533

1. นายหา พุทธเสน ผู้ใหญ่บ้านโนนสวรรค์ ต.หนองไฮ อ.เมือง
จ.อุดรธานี
2. อ.อดุลย์ จันละคร มหาวิทยาลัยขอนแก่น
3. คุณสุริเยนทร์ กอแก้ว เจ้าหน้าที่ของโครงการซีดา (CIDA)
4. คุณประดิษฐ์ พรหมสว่าง ประธานกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี ต.นาดี

	อ. หนองแสง	จ. อุตรดิตถ์	
5.	คุณประภัสสร	คำแสน	สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี
6.	คุณอินถา	แสงคุดดา	สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี
7.	แม่ทองสี	ห้วยไชโย	สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี
8.	แม่สุบิน	สปรรยกาพงษ์	สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี
9.	วาสนา	วังละคร	สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไหมบ้านนาดี
10.	คุณแม่แห่งน้อย	โพธิ์สุนทร	นายกสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จ. อุตรดิตถ์
11.	นส. วรารณ	วุฒิวินิจฉัย	ผู้สนใจผ้าไหม
21	ธ.ค. 2533		
1.	นางดุขุณี	อายุวัฒน์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
22	ธ.ค. 2533		
1.	พ.ต.ท. สนั่น	ชวาลธรรม	สารวัดใหญ่ อ. หนองบัวซ้อ (สวญ. สภอ.)
2.	คุณนายกรองจิต	ชวาลธรรม	ภรรยาสารวัดใหญ่
11	ก.พ. 2534		
1.	อ. ดวงจันทร์	กระแสร	ครู 2 ระดับ 6 ร.ร. บ้านหนองอ้อ
2.	นส. ทศนีย์	ชีมาชาน	นักพัฒนาชุมชน 3
15	มี.ค. 2534		
1.	นส. วิไลลักษณ์	สุขศิลา	สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุตรดิตถ์
1	เม.ย. 2534		
1.	พ.ต.ท. สมควร	คัมภีระ	สวญ. สภ. อ. หนองบัวซ้อ
2.	คุณนายเนาวรินทร์	คัมภีระ	ภรรยา สวญ. สภ. อ.
3.	อ. จันทรา	สุจิตานนท์	อาจารย์ 2 ระดับ 6 จังหวัดขอนแก่น
4.	อ. นิตยา	แก้วกันยา	อาจารย์ 2 ระดับ 5 จังหวัดขอนแก่น
5.	นส. กรุณา	บุตรพุม	ผู้ติดตามเยี่ยมชมจังหวัดขอนแก่น
7	เม.ย. 2534		
1.	น.พ. ไพโรจน์	สรวมดีกุล	โรงพยาบาลอุตรดิตถ์
8	เม.ย. 2534		
1.	คุณศรายุทธ์	สมศรี	โรงพยาบาลสุพรรณคูหา
2.	สลักจิต	ขุนคำ	ผู้มาเยี่ยมชม

	3. สุวิมล	ไชยวงศ์	เจ้าของร้านทรงศรี
	4. Antonie	Flike	เจ้าของร้านทรงศรี
	5. อุทัย	มาลาศรี	ชมรมกล้วยไม้จังหวัดอุดรธานี
25 พ.ค. 2534			
	1. นายอานนท์	ศรีสร้างกรม	ร.ร.สุนทรประดิษฐ์วิทยา อ.เมือง อุดรธานี
	2. คุณสมชัย	จรรยาวงศ์ศิริ	หนองคาย
29 มิ.ย. 2534			
	1. ร.ต.สมัค	คองนิต	ศูนย์โหมฆาว
4 ส.ค. 2534			
	1. วัชรภาพร	กิจบำรุง	ผู้สื่อข่าวช่อง 7
	2. ไพจิตร	คู่ป้อง	ช่างภาพ
	3. สมชาย	ย่าเกรง	ผู้ช่วยช่างภาพ
	4. วนิดา	ตะกุดรังส์	จ.ปทุมธานี ผู้มาเยี่ยมชม
	5. นายสมเกียรติ	มูลมา	เจ้าของเครื่องสาวไหม
	6. นายจารุพันธ์	รำพึงกิจ	จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เยี่ยมชม
	7. นายชโลสมพร	ชื่นฤทัย	กรมอุตสาหกรรม เขตพระโขนง กทม.๙
	8. นายดรุณ	อุดมฤทธิ	" "
	9. นายประยุทธ์	บาง	" "
	10. นายบุญชู	ศรีสาวแห	" "
13 ส.ค. 2534			
	1. นายอดิสร	เจริญ	ธนาคารกรุงไทย จังหวัดอุดรธานี
	2. นายโอภาส	คัมภีร์	" "
	3. นางสาวรัตน	หอมแพน	" "
	4. นางพิมพ์คำ	พจนสิคร	" "
31 ส.ค. 2534			
	1. นายบุญสวน	แสนนอก	ผู้เลี้ยงไหมเอกชนบ้านตาดข้า จ.เลย
	2. นายอนันต์	สินสอนกอน	ผู้เลี้ยงไหมคริสตจักรไร่พาย
	3. นายสมศักดิ์	แสนนอก	ผู้เลี้ยงไหมเอกชนตาดข้า
	4. นายทองใบ	มูลก้อน	ผู้เลี้ยงไหมเอกชนคริสจักรไร่พาย

5.	นายวสันต์	แก้วศิริบัณฑิต	ผู้จัดการบริษัทเมืองเลยเคหะกิจ จ.เลย
6.	นายบุญเลื่อน	น้อยยาง	ผู้อำนวยการชุมชนหนองหิน
7.	นายประสาท	สังสะอาด	คริสตจักรไร้พายุ
8.	นายทองแดง	เพ็งธรรม	คริสตจักรไร้พายุ
9.	นายน้อย	ทายัง	ผู้เลี้ยงไหมเอกชนบ้านตาต่า
1 ก.ย. 2534			
1.	นายพรศักดิ์	อุดมศิลป์	นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มช.
2.	นายภาคภูมิ	ชูเดช	" "
3.	นายพร้อมศักดิ์	สมานมิตร	" "
4.	นายวาที	วิสิทธิ์วงค์	" "
5.	นายกิตติชัย	มูลศาสตร์	" "
6.	นายจิตทิน	กาญจนจิตติ	" "
4 ก.ย. 2534			
1.	นส. นันทิยา	บุญวาทิน	ผู้มาเยี่ยมชม
2.	นายพิชิต	สีมาวุธ	ผู้มาเยี่ยมชม
5 ก.ย. 2534			
1.	นายอุเทน	คำภาแสง	กศน.อุดรฯ
25 ก.ย. 2534			
1.	นายดำรง	สินารัตน์	กรมวิชาการเกษตร กทม.
2.	นายสุชาติ	จุลพล	ศก.ย.อุดรฯ
3.	นายสมิตร	คออนิช	ศก.ย.อุดรฯ
4.	อ. เล็กน้อย	จิตเมธากร	อุดรธานี
5.	คุณณอม	มหาศิริพัทธ์	อุดรธานี
9 ต.ค. 2534			
1.	ชัชวาลย์	ศรีหมื่น	ผู้มาเยี่ยมชม
2.	ดำรง	เสนาสิงห์	ผู้มาเยี่ยมชม
3.	สมร	ศรีพุกชา	ผู้มาเยี่ยมชม

4 พ.ค. 2535

1. บุญมา

สินชัย

ผู้มาเยี่ยมชม

2. มีชัย

สินชัย

ผู้มาเยี่ยมชม

4 พ.ย. 2535

1. กิศนา

พัฒนาการจังหวัดอุดร

29 พ.ค. 2536

1. อ. เกศินี

นิสสัยเจริญ

รร.สาธิต คณะศึกษาศาสตร์ ม.ขอนแก่น

2. อ. มยุรี

จินตรักษ์

สำนักงานอธิการบดี มช. จ.ขอนแก่น

3. อ. นิตยา

แก้วกันยา

รร. ประถมศึกษา จ.ขอนแก่น

หน่วยงานและบุคคลต่างๆ ที่ได้มีส่วนสนับสนุนกลุ่มทอผ้าไหมลายซิด

1. พัฒนาการ มาอบรมการย้อมสีไหมที่สนามหญ้าของวัดประจำหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 4 ส.ค. 2534
2. ประธานกลุ่มและกรรมการ 5 คนไปอบรมที่ศูนย์บ้านเม่น วันที่ 10 สิงหาคม 2534
3. อาจารย์บรรจบ มาเวียง เชิญประธานกลุ่มไปเป็นวิทยากร วันที่ 16 สิงหาคม 2535 ที่โรงเรียนบุตรนาเพชร
4. อาจารย์สุชาติ กล้าหาญ เชิญไปเป็นวิทยากรที่โรงเรียนอุดรพิชัยรักษ์ วันที่ 1, 2, 13 สิงหาคม 2535
5. พัฒนาการ พาไปอบรมการตลาด เมื่อวันที่ 1, 2 เมษายน 2536
6. ผศ.สุนิลา สุธิตานนท์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พาไปอบรมดูการย้อมสี ฟอกสี การตลาด ออกแบบลวดลายและสีอื่นต่าง ๆ
7. รศ.ดร.รุจิร ภู่อาระ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มาอบรมให้คำแนะนำเรื่องตลาด พ.ศ. 2533
8. วัชรพร กิจบำรุง ผู้สื่อข่าว มาถ่ายทำผ้าไหมที่บ้านออกทีวีช่อง 7 สี รายการ "คนไทยวันนี้"
9. ไปอบรมนักธุรกิจขนาดย่อมที่โรงแรมอุดรไฮเต็ล เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2536 ไปเป็นคณะ 5 คน
10. ไปบ้านเม่น เป็นคณะ ใช้เงินของสถานที่อบรมในปี 2524

โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๔๐

บรรณานุกรม (Bibliography)

- กรมส่งเสริมการส่งออก. เอกสารประกอบการบรรยาย-สัมมนาการพัฒนาผ้าไหม และ
-เศษสิ่งทอเพื่อการส่งออก. (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม). ขอนแก่น, 2535.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. ผ้าทอลายชนิด. กรุงเทพฯ: เบรนบุ๊กส์, ม.ป.ป.
- ชนิษฐา สุวรรณชาติ. "เส้นฝ้าย-ใยไหมจากหมู่บ้านหัตถกรรมอีสาน" วารสาร อสท. ปีที่ 29
ฉบับที่ 1 สิงหาคม 2533. หน้า 80-98.
- จิรา จงกล. "ศิลปะจากผ้า และการแต่งกาย". รวมเล่มศิลปวัฒนธรรม เล่มที่ 5.
กรุงเทพฯ บพิธการพิมพ์.
- ช่วง มุลพินิจ. ลายผ้า. กรุงเทพฯ: ศูนย์ออกแบบผลิตภัณฑ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม;
ม.ป.ป.
- ณัฐภัทร จันทวิษ. ผ้าไหมไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
กระทรวงศึกษาธิการ, 2521.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. ผ้าไทยลายอีสาน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2534.
- ทรงศักดิ์ ปรากฏ์วัฒนกุล. ผ้าไหมไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ปรินติ้ง กรุ๊ป, 2533.
- ประคอง กุศลนาม. ความเชื่อผ้าลายชนิดอีสาน. มหาสารคาม: วิทยาลัยครูมหาสารคาม,
2529.
- พลาตศิัย สิทธิธัญกิจ. "ผ้าทอโบราณของไทย." ชื่อผ้า. 11: พฤศจิกายน 2533.

พัฒนา กิติอาษา. ผ้าอีสานจากมิติทางมนุษยวิทยา. ขอนแก่น คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

มณีรัตน์ ท้วมเจริญ. "ผ้าและเครื่องแต่งกายลายโบราณ". ศิลปากร. 22: 2 ก.ค.
. 2521.

มูณี พันทวี. คุณค่าและความเชื่อของผ้าซิด. มศว.(มหาสารคาม) 2518.

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. ผ้าไทย : พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ:
บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530.

วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. ผ้าอีสาน. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2516.

เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. รายงานการวิจัยเรื่องไหมไทย. กรุงเทพฯ: 2520.

เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. รายงานการวิจัยเรื่องไหมและผลิตภัณฑ์ไหม. กรุงเทพฯ:
2523.

อวบ เสนะเสน. "ผ้าพื้นเมืองของไทย". วารสารธรรมศาสตร์. 3:
มิถุนายน-ตุลาคม 2526.

อัจฉราพร ไศละสูตร. ความรู้เรื่องผ้า. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ, 2512.

คณะนักวิจัย

1. นายสุนิสิต สุขิตานนท์ (หัวหน้าโครงการ)
ร.บ. (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์), ป(วัฒนธรรมศึกษา)
กศ.บ. (ประวัติศาสตร์), กศ.ม. (ประวัติศาสตร์)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 7
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002
โทร. (043) 241085
2. นางเกศินี นิสสัยเจริญ (นักวิจัย)
ศษ.บ. (ศิลปกรรม) ศษ.ม.(เทคโนโลยีทางการศึกษา)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 7
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002
โทร. (043) 241863
3. นางมยุรี จินตรักษ์ (นักวิจัย)
กศ.บ. (สังคมศึกษา), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
นักวิชาการการศึกษา ระดับ 7
กองบริการการศึกษา สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002
โทร. (043) 242567
4. นางสาวกอบกุล มั่งมีศรี (นักวิจัย)
น.บ., ศ.บ., ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การเงินและการคลัง)
นักวิชาการการศึกษา ระดับ 7
กองบริการการศึกษา สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002
โทร. (043) 244799
5. นายบุญส่ง ทองเชื่อม (นักวิจัย)
ศษ.บ. (ศิลปกรรม) , กศ.ม (การศึกษานอกระบบ) ระดับ 7
หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอโนนสะอาด จ.ขอนแก่น
โทร. (043) 441250